

Att tämja en hydra

**Arkivarietkompetensernas mångfald och hur de kan förstås i
samhället**

Anna Nilsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Charlotte Hagström

År: 2019

The taming of a hydra – The variation of competences among archivists and how they can be understood in society

Abstract

This master's thesis concerns archivists and the work they do. Archivists view themselves as information specialists, but not many people in society have knowledge about this. In this master's thesis, four deep interviews have been held with archivists working in different environments. Their opinions and experiences help paint a picture of what working life can be like when working in a field that covers many areas and responsibilities, but few people have knowledge of it. In this paper I have studied archivists' competences, how they consider themselves and how others consider them. The overall goal of the thesis is to spread knowledge about archivists and what they know and do. Using professional theory, I have tried to explain what archivists might do to gain access to their authority as a profession. To do so, they must be the ones who define their work and different terms within their areas and spread this knowledge. In order to gain full professional authority, the public must also understand these definitions and accept them. Therefore, spreading knowledge about archivists and their work is an important step for archivists so that they can access entry to their ranks. Many archivists have qualities that are considered good leadership qualities, for instance self-efficacy. A good working environment for archivists is important in order to secure access to records and archives, which is why these matters are important to highlight.

Keywords

ALM, ABM, master's thesis, masteruppsats, archives, archival science, archivists, competence, self-efficacy, professional theory, professions, records management, archives management

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och bakgrund	4
1.1 Problemformulering	4
1.1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Bakgrund.....	6
2. Teoretiska perspektiv	9
2.1 Professionsteori.....	9
2.2 Arkivarieyrket som profession.....	10
2.3 Kritik mot professionsteori	11
2.4 Ledarskapsteori	11
3 Tidigare forskning	13
3.1 Internationell forskning.....	13
3.2 Forskningsfältet i Sverige	15
4 Metod och material.....	18
4.1 Val av metod	18
4.2 Insamling av material.....	19
4.3 Etiska aspekter av intervjumetod	20
4.4 Bearbetning av materialet	21
4.4.1 Informanterna – en kort presentation	22
5. Resultat	23
5.1 Arkivarierna i relation till sin omgivning	23
5.1.1 Arbetsplatsen.....	23
5.1.2 Utanför arbetsplatsen	26
5.2 Den egna synen på yrkesrollen	27
5.3 Språkets betydelse	30
5.3.1 Yrkestitlar, identitet och begriplighet	30
5.3.2 Ordens makt	32
6. Analys och diskussion	34
6.1 Frågeställningarna – en återblick	34
6.1.1 Allmänhetens bild av arkivarier	34
6.1.2 Vad är arkivariekompetens?.....	36
6.1.3 Definitioner inom professionen	38
6.1.4 Forskningskontext.....	39
6.2 Diskussion.....	40
6.2.1 Lärande i utbildning och yrkesliv	40
6.2.2 Arkiv- och informationsfrågor på agendan	40
6.2.3 Studiens tillämpbarhet och fortsatt undersökning.....	41
7. Referenser.....	42
7.1 Litteratur	42
7.2 Empiriskt material.....	44
Bilaga 1 - Frågelista	46

1. Inledning och bakgrund

Riksarkivets vapen är ett janusansikte – ett ansikte som blickar framåt och ett som blickar bakåt. Detta symboliserar att arkivarien arbetar med historien och framtiden. Vi som läser till arkivarierna är väl medvetna om detta; ofta diskuteras det hur vi ska förhålla oss till framtida medier. Ska vi blicka framåt och migrera fastän vi vet att risken finns att förvaringen kommer bli obsolet inom tre-sju år eller ska vi fortsätta ha papperskopior på allting för de vet vi ju i alla fall hur vi ska hantera?

Jag tror att arkivarieyrket omfattar mycket mer än janusansiktet talar om för oss. En arkivarie är väktare om demokratins råvarulager, expert på data, konservator, läser medeltida handskrift, registrerar handlingar, svarar på frågor och bygger nya system. Arkivarierna kan arbeta var som helst och med vem som helst.

Enligt grekisk myt var hydran en drakliknande varelse med minst åtta huvuden. Den grekiska hjälten Herakles fick i uppdrag att dräpa varelsen, men varje gång han högg av ett huvud växte två nya ut (Nationalencyklopedien, 2019). Jag tror att arkivarieyrket symboliseras bäst av en hydra.

1.1 Problemformulering

Det finns ungefär 3300 personer som titulerar sig som arkivarierna i Sverige (Burell, 2018, s. 126). Deras uppdrag är att ordna, vårda, bevara, tillgängliggöra och värdera arkiv för allmänheten och för framtiden. Deras uppdrag är att hantera information – gammal som ny.

I Sverige finns ingen uppdelning mellan arkivarierna som arbetar med historiskt material och arkivarierna som arbetar med modern informationsbearbetning. Inte heller arkiv har en bestämd, snäv betydelse i svensk kontext. Här tillämpas istället ett brett arkivariebegrepp och ett brett arkivbegrepp (Burell, 2018). Detta får konsekvenser på olika plan, det kan till exempel bli allvarliga konsekvenser om beslut fattas på felaktiga grunder eftersom det råder begreppsförvirring hos politiker och andra makthavare.

Många som arbetar med arkivfrågor inom förvaltningar där arkivet utgör en stödfunktion uppger att andra inom verksamheten har svårt att förstå vad arkivarierna gör. Även generellt i samhället är kunskapsnivån kring vad arkivarierna sysslar med låg. Eftersom arkivarierna arbetar med informationshantering i verksamheter är deras uppdrag relevant för alla avdelningar på en arbetsplats. Informationen tas hand om i alla skeden, genom hela sin livscykel och nästan all information blir en dag arkiverad. Arkivarierna är informationsexperter, men få vet att de är det.

Eftersom kunskapsnivån kring arkivfrågor och informationshantering är låg är arkiven också ofta eftersatta. Detta innebär att arkivarierna får arbeta med att reda upp gammal oreda istället för att delta i samtida relevanta arkiv- och informationsfrågor för att

underlätta i samtiden och för framtiden. Förutom att det blir svårare för arkivarien att utföra sitt arbete blir också tillgången till allmänna handlingar begränsad som en effekt av detta.

Ny forskning på området kan vara till hjälp för att anpassa yrkeslivet och utbildningen för arkivarier i framtiden. Arkivariers professionalitet måste bejakas av övriga samhället för att de ska kunna utöva sin profession och därför behövs ökad kunskap om vad det är arkivarier faktiskt *kan*. På sikt påverkas hela samhället av det arbete som arkivarier utför och deras tillgång till sin egen auktoritet och professionalitet. Därför är det angeläget att studera arkivarier som yrkesgrupp och deras förutsättningar att utföra sitt arbete.

1.1.1 Syfte och frågeställningar

Omgivningens uppfattning av arkivarieyrket tillsammans med att vi i Sverige tillämpar ett brett arkivariebegrepp får konsekvenser för arkivariers yrkesmiljö och för samhället i stort. Målet med denna studie är att undersöka vad yrkesverksamma arkivarier tycker om den pågående diskussionen kring det breda arkivariebegreppet, vad som förväntas av arkivarier och hur de själva definierar sin kompetens. Syftet med den här studien är att belysa konsekvenserna av detta och sprida kunskap om arkivariers faktiska kompetens.

De frågeställningar som studien utgår från är:

- Vilka förväntningar upplever arkivarier att omgivningen har på dem som yrkespersoner?
- Vad får omgivningens förväntningar för konsekvenser?
- Vilka kompetenser upplever arkivarier själva att de har?
- Vilken betydelse har språket för yrkesverksamma arkivarier?

Avgränsningar

Jag har valt att enbart intervjua arkivarier. De som deltagit är anställda vid olika verksamheter och har alla olika erfarenheter och utbildningar i bagaget. Det innebär att undersökningen kommer att spegla anställda arkivariers upplevelser av de frågor jag ställt. Inom ramen för den här studien finns inte utrymme att intervjua exempelvis chefer. Svaren har samlats in genom djupintervjuer och därför är antalet informanter inte lika stort som exempelvis vid en enkätundersökning där det krävs betydligt fler uppgiftslämnare. Eftersom arkivarier i Sverige har vissa särskilda förutsättningar görs jämförelser med några andra länder. Detta sker dock i begränsad omfattning eftersom en större jämförelse hade blivit för omfattande för denna undersökning.

1.2 Bakgrund

Bakgrundsavsnittet utgörs av en kortfattad historik över arkivarieyrkets framväxt i Sverige. Sedan följer en faktabakgrund över det svenska arkivariebegreppet och varför arkivarier har särskilda förutsättningar i Sverige jämfört med i engelsktalande länder.

Arkivarieyrket i Sverige

Framväxten av arkivverksamheten och arkivarieyrket i Sverige är tätt förknippad med en förändring i statlig förvaltning, framför allt under 1500- och 1600-talen. Den nya statsapparaten ledde till nya ämbeten och en ökad byråkrati. Statsapparaten expanderade kraftigt och därmed också administrationen. I samband med reformationen flyttades medeltida handlingar som förvarades hos kyrkan till kansliet. Den nya byråkratin och det historiska materialet i kombination utgjorde ett arkivbestånd i behov av ordning (Burell, 2018, s.21). Under den här perioden uppstod ett ökat behov av kompetens eftersom behovet av tjänstemän ökat markant. Rikskanslern Axel Oxenstierna utfärdade diverse kvalifikationskrav för tjänstemän (Brante, 2014).

Det ursprungliga syftet med arkiveringen var att bevara handlingar för organisationens behov. Under den här tiden handlade det om kansliet och kammaren, som var de centrala förvaltningarna i Sverige. Kanslisekreterare var de som arbetade inom arkivverksamheten. Registrering av handlingar, eller diarieföring, har förekommit sedan 1600-talet i förvaltningen och de som arbetade med registrering hade många uppgifter inom arkivområdet också (Jörwall, 2012, s.235). Diarieföring är en metod för att hålla ordning bland ärenden och handlingar och lever kvar än idag, ofta som en av arkivariens många uppgifter. Ibland finns en registrator anställd med ansvar för diarieföring.

År 1618 beskrevs sekreterarnas uppgifter i och med den nya kansliordningen. De skulle ta emot, vårda, ordna och förteckna handlingar, gamla som nya. I uppgifterna ingick numer också att lämna ut handlingar vid förfrågan (Jörwall, 2012, s.236). Handlingarna var inte bara till för den egna administrationen utan fick en större samhällsrelevans. Sekreterarna fick ett antal skrivare till hjälp och en ny avdelning bildades inom kansliet. Organiseringen ledde till att Riksarkivet instiftades samma år och Axel Oxenstierna tog initiativ till förordningarna om vad den nya institutionen skulle befatta sig med (Ibid). Den första arkivsekreteraren i det kungliga kansliet hette Peder Månsson Utter. Den första ordningsprincipen för historiska handlingar var att ordna det medeltida beståndet som fanns hos kansliet först enligt rådande regent vid handlingens uppkomst och sedan år och månad (Burell, 2018, ss. 21-22). Värt att nämna är också införandet av pertinensprincipen, som var lånad från biblioteksväsendet, där handlingar ordnades enligt ämne (Ibid, s.26). Ur dessa skeenden skisserades de första uttalade specifikationerna för vad de som arbetade med arkiv skulle ägna sig åt.

Nästa period som är intressant att göra nedslag i är 1800-talet. Arkivvetenskapen har traditionellt varit förknippad med historievetenskapen och under 1800-talet ansågs arkivens uppgift vara att tjäna forskare. Många anställda inom arkiv var också historiker. Idealet inom historievetenskapen vid den här tiden var objektivitet. Den positivistiska vetenskapssynen var på modet under 1800-talet och forskning skulle enligt den sträva efter att nå den objektiva sanningen. Därför ville historiker komma

nära källan. Till följd av dessa forskningsideal tog en ny princip form – proveniensprincipen¹ – som innebar att handlingar skulle bevaras i sin ursprungsordning. Principen kom till Sverige 1903 på Riksarkivariens Emil Hildebrands initiativ (Burell, 2018, ss. 28-29).

Emil Hildebrands nya riktlinjer är de första som är riktade specifikt mot arkivarbete och kan ses som en metodologi för arkiv. Proveniensprincipen styrde Riksarkivet och Landsarkivens arbete. De som var anställda vid dessa arkivinstitutioner var inte utbildade, förutom att de fått en internutbildning vid anställningstillfället. Personer som var anställda vid myndigheter där arkivet inte var den primära funktionen saknade specifik arkivutbildning (Jörwall, 2012, ss. 244-245). Under 1903 kom också en arkivförfattning som reglerade arkivförteckningar. En plan för hur förteckning skulle gå till utformades. Den nya planen kallas det allmänna arkivskemat, och bygger på att handlingar ska ordnas utifrån sin formella karaktär och inte enligt innehåll (Ibid, s.247). Enligt det allmänna arkivskemat bildar alltså handlingarna serier baserat på dokumenttyp, så alla protokoll hålls för sig och alla räkenskaper för sig, och så vidare. Allmänna arkivskemat tillämpas än idag trots att det tillkommit en ny metodik för förteckningsarbete.

Det var emellertid inte förrän under 1900-talets andra hälft som Riksarkivet började rekommendera myndigheter att anställa utbildade arkivarier. På 1970-talet instiftades den första yrkesutbildningen och 1973 startade den första akademiska kursen i arkivkunskap vid Stockholms universitet (Jörwall, 2012, s. 248). Idag har kraven på fördjupad högskolekompetens ökat. Arkivarie betraktas av många författare på området som en profession, en informationsprofession mer specifikt (Burell, 2018, s. 124–125, Jörwall, 2012). Arkivarieyrket som profession kommer att behandlas mer djupgående i teoriavsnittet och litteraturgenomgången. För att utbilda sig till arkivarie krävs en grundläggande utbildning och många som vidareutbildar sig har kandidatexamen inom historia, etnologi, statsvetenskap och andra närliggande områden inom humaniora. Det är också möjligt att läsa arkiv- och informationsvetenskap på kandidatnivå. I Lund och Uppsala finns ABM-utbildningar på masternivå där de som utbildar sig läser vissa ämnen tillsammans med bibliotekarier och museologer. För att få läsa ABM-mastern krävs en kandidatexamen inom valfritt område. På Mittuniversitet finns enskilda kurser inom arkivvetenskap. På Södertörns högskola finns ett arkivvetenskapligt program med inriktning mot journalistik, statsvetenskap, ekonomi eller kulturarv (Burell, 2018, s. 124). Detta är några exempel på hur en kan utbilda sig till arkivarie idag. Arkivarie är fortfarande ingen skyddad titel och det finns än idag utbildad personal med ansvar för arkiv på sina respektive arbetsplatser.

De breda arkivbegreppen

En särskild förutsättning i det svenska arkivväsendet är tillämpningen av ett brett arkivbegrepp. Ordet arkiv har flera betydelser och arkivarier arbetar med både nutida informationshantering och historiska källor. Arkiv betyder i en svensk kontext ett handlingsbestånd, en byggnad, en institution och så vidare. Arkivarier förväntas kunna hantera information i alla dess skeden i Sverige, i arkivvärlden brukar begreppet handlingarnas livscykel användas. Det innebär att eftersom arkivariens ansvar för handlingar i nutid, till exempel vid dess inkommande till en myndighet, och för dess

---

¹ Proveniens betyder en handling eller ett föremåls ursprung.

framtidens bevaring, är arkivarien med i hela dess livscykel. En handlings livscykel innefattar upprättandet/inkommandet, bevarandet, användningen och till sist slutförvaringen. Enligt livscykelteori har handlingen ett värde genom hela förloppet, men värdet av handlingen och dess användbarhet byter enbart skepnad genom olika stadier (Shepherd, 2010, s.181). Arkivarier bör också ha god insikt i IT-avdelningens arbete med till exempel inköp av informationssystem, för att säkra att det finns en gallringsfunktion eller helt enkelt att handlingar förvaras hållbart och kan flyttas till ett arkiv utan att information går förlorad. Tillämpningen av ett brett arkivbegrepp brukar ses som en ”typisk svensk” förutsättning, tillsammans med Offentlighetsprincipen.

Inte bara begreppen arkiv och arkivarie har en bred definition i Sverige. Andra begrepp som rör arkiv- och informationsfrågor är också brett definierade. Ett exempel som tas upp i den här studien är ”digitalisering”. På svenska betyder digitalisering både att överföra information till digitala format, till exempel att scanna in befintliga handlingar, och arbete med handlingar som fötts digitalt, alltså har funnits i digitalt format redan från början. Det kan handla om word-dokument, interna ärendehanteringssystem i verksamheter, arbete med E-arkiv med mera. Vad avsaknaden av en sådan uppdelning kan få för konsekvenser behandlas vidare i den här studien.

Den internationella uppdelningen av arkivbegreppet

Ett alternativ till den svenska definitionen är en tudelning som förekommer bland annat i USA; *records management* och *archives management*. I början på 1900-talet i ökade antalet dokument i rask takt i USA, ibland talas det om en dokumentexplosion, vilket ledde till instiftandet av organ som enbart fokuserade på moderna arkivfrågor (Jörwall, 2012, s. 325). Detta ledde på sikt till en dikotomi mellan den etablerade, historiskt inriktade arkivprofessionen (*archives management*) och den nya (*records management*), som handlade om praktisk dokumenthantering (Ibid, s.326). Det är svårt att direktöversätta begreppen *records* och *archives* i arkivvetenskapliga diskussioner, eftersom förutsättningarna inte är desamma och orden har viss teoretisk laddning. Därför används de engelska uttrycken ofta i litteraturen och av arkivarier som diskuterar fenomenet. *Records* definieras enligt engelskspråkig litteratur som ”recorded evidence of an activity” och *archives* som ”those records ’recognized as having long-term value’” (Shepherd, 2010, s. 179). Att arbeta som *records manager* innebär då att arbeta med administrering av effektiv och systematisk kontroll av skapandet, mottagandet, bevarandet och användandet av dessa *records* enligt lagstiftning och standarder. En *archives manager* arbetar istället med urval, bevarande, ordnande, beskrivning och tillgång till material som innehar ett långsiktigt värde (Ibid).

I exemplet med digitalisering finns också en uppdelning. På engelska översätts digitalisering antingen med *digitization* eller *digitalization*. Digitalisering för tillgång till källmaterial via nätet genom scanning eller migrering av analoga källor till digital form kallas *digitization*. Den andra aspekten av digitalisering, alltså utvecklandet av digitala infrastrukturer för hantering av information och handlingar som uppkommit i digital form från början, översätts *digitalization* (Gartners IT-glossary, 2019).

2. Teoretiska perspektiv

Det här avsnittet ägnas åt de teoretiska förklaringsmodeller och begrepp som jag tillämpat i tolkningen av mitt material.

2.1 Professionsteori

Begreppet profession används ibland utan teoretisk anknytning, och har bland annat använts för att beskriva arkivarier. I den här studien används den teoretiska tillämpningen för att försöka förstå och förklara vissa yrkesmässiga fenomen och tendenser på ett djupare plan. För en djupare förståelse av kompetens, auktoritet, professionalitet och dess bakomliggande principer har ett professionsteoretiskt perspektiv tillämpats på studien. Det vetenskapliga studiet av professioner uppstod i och med ökandet av professionella yrken under första halvan av 1900-talet (Brante, 2014, s. 122). För att kunna studera professioner och särskilja dem från andra yrken har det varit viktigt att definiera vad en profession är. En av de som forskar om professioner är Thomas Brante, sociolog vid Lunds universitet. Det är framför allt hans definition och teoretiska ramverk som jag använt mig av. I *Den professionella logiken* (2014) tar Brante upp och diskuterar olika definitioner och teorier om professioner för att sedan lägga fram sina egna förslag.

Kortfattat beskriver Brante profession såhär:

Professionella yrken är i något avseende organiserade, relativt autonoma bärare och förmedlare av samhälleligt sanktionerade, abstrakta kunskapssystem som ger dem förmågan att utföra handlingar som uppfattas som svåra, skickliga och värdefulla av allmänheten/klienten. (Brante, 2014, s. 21)

Till de traditionella professionerna hör läkare, jurister och lärare. De som utövar en profession är organiserade och har oftast en tydlig yrkesidentitet. I grunden för nästan alla professioner ligger utbildning och vetenskaplig forskning. Brante ser inte utbildning som ett hårt krav för professioner, men oftast krävs att de som utövar professioner har en akademisk utbildning. Detta är dessutom ett krav som har ökat under senare decennier av 1900-talet i takt med att samhället har professionaliserats. Professioner är intressanta att studera eftersom de som utövar professioner utövar arbete som är nödvändigt för samhället samt driver utvecklingen i samhället framåt (Brante, 2014, 15ff).

De som är verksamma inom en profession har relativt stort handlingsutrymme (autonomi) inom sitt fält, eftersom deras yrkeskunskap är teoretiskt grundad och fastställd. Detta är en orsak till att professionsyrken har hög status (Brante, s.136). Autonomi innebär att professionsutövare självständigt tar beslut baserat på sin kunskap. Vissa beslut är förenade med risker, varför professionsyrken ofta har hög lön. Auktoritet och status för ett yrke är dock inte något som uppstår automatiskt.

Andrew Abbott är sociolog och har skrivit om professioners status och hur professioner positionerar sig i samhället. I *The system of professions* (1988) skriver Abbott att statusen är beroende av att samhället inser ett yrkes exklusivitet och auktoritet att utföra vissa uppgifter (s.59). Professioner förekommer i ett större, socialt sammanhang varför det blir viktigt med allmänhetens bild av professioner.

Ett exempel är läkare, som är en klassisk profession: läkaren är legitimerad eftersom hen genomgått en utbildning och tillhör en viss yrkesgrupp. Människor utanför läkarutbildningar och fackliga sammanhang vet vad läkare kan och har auktoritet att göra. Därför har läkare hög status. Yrket är dessutom förknippat med viktiga beslut med hög riskfaktor. Eftersom allmänheten erkänner detta räknas läkare som ett högstatusyrke, enligt Abbotts teori.

Abbott menar att det finns flera olika arenor där professioner kan positionera sig för att vinna legitimitet: den juridiska, arbetsplatsen och det allmänna. När en profession fått erkännande på alla tre arenor har de erkänt hög status (Abbott, 1988, s.59 - 60). Allmänheten utgör den största arenan och är den viktigaste för professionen att äga. Aspekter som professioner traditionellt vill ta kontroll över är till exempel: rätten att utföra arbetet såsom de professionella anser är det bästa sättet, att utesluta andra yrken vid behov och att dominera offentliga definitioner av arbetsuppgifter. (Ibid, s.60) Det sistnämnda har särskild betydelse eftersom mitt forskningsproblem grundar sig i arkivarieyrkets definitioner. I den här studien är det arenorna arbetsplatsen och det allmänna som framför allt behandlas eftersom arkivarier redan har erkänt juridiskt reglerade uppgifter.

2.2 Arkivarieyrket som profession

Arkivarieyrket betecknas ofta som profession. I bakgrundslitteraturen till den här studien finns avsnitt och kapitel som heter "arkivarieprofessionen" (Jörwall, 2012), (Burell, 2018). Det saknas dock formella kopplingar till professionsteorin. Med profession menar jag alltså inte bara att arkivarie ska ses som en etablerad, välutbildad yrkeskår. I dagens samhälle är befolkningen sysselsatt med information, kunskap och service mer än till exempel jordbruk och traditionell industri (Brante, 2009). Eftersom vi lever i ett kunskapssamhälle får professioner en ledande roll (Ibid). Vad som är intressant i sammanhanget är att arkivarier arbetar med alla dessa ovanstående kategorier.

Trots att arkivarier bär ett stort ansvar i kunskapssamhället är detta inte allmänt känt. Då allmänheten inte erkänner ett yrkes status kan den aldrig åtnjutas till fullo. Auktoriteten blir begränsad eftersom yrkets svårigheter och vikten av yrkets existens inte är allmänt känt (Cox, 1986). Professionsteori kan bidra med viktiga insikter kring yrkens legitimeringsförfaranden, allmänhetens uppfattning och auktoritet i kunskapssamhället. Arkivarieyrket uppfyller de allra flesta kraven för att vara en profession. Arkivarier är idag organiserade, tar beslut som innebär etiska dilemman (till exempel värdering av material för framtiden), har universitetsutbildning och arbetar ofta självständigt. För att kunna utöva sitt yrke till fullo krävs dock enligt

professionsteorin dels att arkivarier äger sina definitioner och dels att allmänheten känner till dessa.

2.3 Kritik mot professionsteori

En kritik som Brante (2009) själv lyfter mot professionsteori är definitionsfrågan. Det finns flera olika definitioner för vad profession är. Hans egen definition är något mer förlåtande än andra, exempelvis menar Brante (2009) att utbildningskriteriet är för snävt i andras definitioner. Ytterligare kritik mot professionsteori togs upp på 1970-talet. Enligt dåtida definitioner hade utövarna per definition altruistiska motiv. Kritiken grundades på att studier istället visade att egoistiska motiv, som till exempel strävan efter pengar och status, drev människor inom professioner framåt (Brante, 2009). Detta ligger i linje med Abbotts (1988) beskrivning. Enligt Abbott är konkurrens inom fält en viktig del i professionalisering. Teorin har dock utvecklats mycket sedan dess och flera andra definitioner har tillkommit. I Brantes egen definition är universitetsutbildning och altruistiska motiv inte hårda krav för en profession. Många utövare får nya kunskaper genom arbetet i sig och genom fortbildning på arbetsplatsen. All kunskap nås inte genom universitetsutbildning och examinering. Dock ska professionsutövare fortfarande förstås som bärare av den högsta kunskapen inom ett fält (Brante, 2014).

Professionsteori tar heller inte hänsyn till hur många typer av utövare som ryms inom en yrkesgrupp. Ett exempel är lärare, där professionalisering leder till en likriktning av en arbetskategori där det ryms väldigt många olika typer. Professionsteori tar helt enkelt inte hänsyn till den individuella aspekten. Professionalisering kan inte garantera kompetenta yrkesutövare, detta beror på utövaren själv (Ingelstam, 2004, s.50).

2.4 Ledarskapsteori

För ytterligare förståelse tillämpas även ledarskapsteori. Inom ledarskapsteori finns termer och uttryck som kan förklara kompetenser. Det är också intressant att undersöka om arkivarier skulle kunna dra nytta av att formellt studera ledarskap inom ramen för utbildningen för att bättre möta människor i olika organisationer. En formulering som förekommer i vissa studier är att arkivarier utvecklar ledaregenskaper (Lihv, 2018). Jag undersöker vilka dessa egenskaper är och om ledarskapsteori kan förklara de där arkivariekompetenserna som ”inte går att ta på”.

Psykologen Gary Yukl har skrivit om olika egenskaper och färdigheter som gör en bra ledare (Yukl, 2012). Enligt Yukl är egenskaper karaktärsdrag med mer eller mindre stabilitet. Det kan till exempel röra sig om känslomognad, eller utåtvändhet. Egenskaper kan vara inlärd till viss del men handlar även om nedärvd förmåga att bli tillfredsställd av vissa stimuli, alltså att vi gillar att göra olika saker. Färdighet beskriver Yukl vidare som förmågan att utföra något på ett effektivt sätt. En av de färdigheter som tas upp i studier är begreppsmässig förmåga, vilket handlar om att använda begrepp/modeller för att tolka händelser, analysera situationer och skilja mellan relevant/irrelevant information (Yukl, 2012).

I fallstudier där ledares förmågor prövats mot olika situationer framgår det att ledare uppvisar hög *self-efficacy* och ett inre kontrollfokus som innebär att de i hög grad tar initiativ till handling, kan vidta åtgärder för att kringgå hinder och söker information från olika källor (Yukl, 2012). *Self-efficacy* kan översättas med kompetensförtroende på svenska (Tryding, 2015, s. 40). Enligt teorier om kompetensförtroende hänger viljan och förmågan att lyckas ihop med övertygelsen att vi kan lyckas (Ibid). Kompetensförtroende är förtroende för den egna förmågan att lösa uppgifter (Yukl, 2012, s.63). Begreppet ska inte förväxlas med de mer allmänna begreppen självförtroende eller självkänsla, utan handlar om tilltron till förmågan att uppnå specifika mål och lösa specifika uppgifter (Ibid).

3 Tidigare forskning

I detta avsnitt följer en genomgång av tidigare forskning på området. Det har påpekats att det behövs mer forskning inom arkivvetenskap i Sverige (Sundqvist, 2005). I avsnittet ges en magisteruppsats och en masteruppsats utrymme, eftersom de utgör exempel på forskning med samma teoretiska utgångspunkt som min egen studie. En stor del av forskningen utförs just på masternivå i samband med att arkivariestudenter skriver sina examensarbeten, varför de har fått utrymme i forskningsavsnittet. Bland forskningen som finns att tillgå är dock den egna professionen ett populärt ämne.

För att rama in området har jag sökt upp litteratur som behandlar närliggande ämnen, till exempel vad arkivarier bör befatta sig med eller arkivariers identitet. Jag har kombinerat sökorden ”profession”, ”professionsteori” med ”arkivarie”, ”arkivvetenskap” och ”information” för att hitta forskning med liknande teoretisk anknytning. Vid sökning efter engelskspråkig litteratur har jag använt mig av engelska dito. Det finns mer att tillgå inom arkivvetenskap internationellt än det gör i Sverige, varför den delen av forskningsavsnittet är något större i omfång.

3.1 Internationell forskning

Till den tidiga arkivvetenskapliga forskningen kan räknas T.R. Schellenbergs samlade verk från 1950-talet. Schellenberg var en arkivvetare och arkivarie som intresserade sig för effektivitet och professionalitet i arkivvärlden. Hans teorier är formulerade utifrån ett records management-perspektiv. Teorierna var tänkta att styrka praktiken i arkiven och var utformade efter det dåvarande behovet i USA (Ridener, 2009). Den ökade dokumentationen, administrationen och nya förvaltningsuppdrag var några av de nya utmaningarna som arkivväsendet stod inför i USA under andra hälften av 1900-talet (Ibid). I och med den ökade dokumentationen, dokumentexplosionen, ökade också kravet på arkivarien att värdera handlingar. Schellenberg menade att det finns en tydlig skillnad på records och archives. Records är handlingar som lever i myndigheten, de förflyttas sedan till ett arkiv, och blir då archives. De fyller där ett annat syfte, men de båda aspekterna är bara olika stadier i en handlingens livscykel (Jörwall, 2012). Arkivariens uppgift var därför bland annat att värdera och utvärdera olika handlingar för att se vilka som kunde bedömas vara värda att bevara permanent, exempelvis för forskning (Ridener, 2009). T.R. Schellenberg kan också anses vara före sin tid i fråga om verksamhetsbaserad arkivredovisning; han ansåg nämligen redan på 1950-talet att handlingar skulle ordnas så att de speglade den process de tillhörde för att tydligare visa vad de rörde för ämnen (Jörwall, 2012). Schellenbergs forskning är förstås präglad av en amerikansk kontext, men hans teorier har varit mycket inflytelserika även i Europa. Verksamhetsbaserad arkivredovisning anses idag vara det sätt som myndigheter och kommuner bör förteckna arkiv i Sverige (RA-FS 2008:4).

Arkivvetaren Terry Cook är en av de som har forskat kring arkivariers identitet och yrkesuppgifter. Han är flitigt citerad bland författare inom arkivvetenskap. I texten *Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms* (2013) driver Cook tesen om arkivariens identitet genom olika tider. Arkivarien har enligt Terry Cook gått från att vara en neutral väktare av källor till en aktiv medskapare av historien. Min studie befattar sig med arkivariekompetens och identitet, varför den är intressant i sammanhanget. Enligt Cook blir därför värdering, *appraisal* på engelska, en av arkivariens viktigaste uppgifter i takt med att informationsflödena blir allt mer omfattande. Eftersom antalet källor som strömmar in i arkiven växer kommer arkivarien att mer aktivt behöva fatta beslut om vad som ska bevaras för framtiden. Detta går inte att förhålla sig neutralt till, eftersom alla arkivarier är enskilda individer med olika förståelsehorisonter (Cook, 2013). Neutraliteten blir därför inte arkivariens viktigaste professionella egenskap i den moderna arkivvärlden utan en medvetenhet om sitt ansvar som värderare och medskapare av historien. Cooks artikel är intressant eftersom den belyser andra än de traditionella egenskaperna och sätter fingret på vad arkivariens roll kan vara i ett informationssamhälle.

I *American Archivist* skrev arkivarien och författaren Richard J. Cox (1986) om arkivarier och professionalism i USA. Ansatsen är professionsteoretisk och han utgår från det sociologiska professionsbegreppet. Cox härleder arkivarieprofessionalism till tidigt 1900-tal i USA då viss organisering skedde. Trots en lång tradition är det få som erkänner arkivariers status: "The public has a weak image of archivists, the nature of their work, and the importance of their occupation" (David Gracy i Cox, 1986). Artikeln kom ut 1986, men är relevant än idag, även i Sverige. Enligt Cox (1986) måste även andra behandla professionsutövare som professionella för att de ska kunna agera enligt sin auktoritet. Med detta i åtanke, och det svaga forskningsläget inom arkivvetenskap, ska arkivarieyrket enligt Cox inte ses som en profession, även om potentialen finns där. Vidare förklarar Cox: "Archivists do not, in any substantive way control entry to their ranks" (Cox, 1986). Genom allmänhetens erkännande kan de dock få tillgång till sin auktoritet. Här ligger också ett särskilt stort ansvar på den som är i färd med att anställa en arkivarie, vilket också har stöd i svensk litteratur. I och med att det saknas certifiering är det upp till arbetsgivaren att avgöra om personen framför dem är lämplig som arkivarie eller inte (Cox, 1986, Burrell, 2018).

För *American Archivist* har Elizabeth Snowden Johnson skrivit en artikel om arkivariers professionella identitet. Snowden analyserar något som på engelska kallas *documentation strategy* som är en metod som växte fram på 1980-talet som ytterligare ett svar på dokumentexplosionen (Snowden, 2008). Hon diskuterar Cook och Schellenbergs inflytande på den professionella identiteten under 1900-talet. Snowden härleder synen på arkivarien som aktivist, samlare och skapare till mitten på 1900-talet och menar att det idag är allmänt erkänt att arkivarien skapar arkiven. Idén om arkivarien som neutral väktare hade utmanats med arkivarieaktivism. Tanken om att skapa historien var kontroversiell och det fanns en utbredd oro för att arkivarien skulle bli alltför involverad i materialinsamling. Riskerna jämfördes med ett alltför idealistiskt präglad historiebrik av historiker. Under 1980-talet började bilden av en aktiv arkivarie som en del av professionen accepteras mer och mer. Den så kallade dokumentexplosionen var inget tillfälligt utan fortsatte att öka, vilket gjorde att informationen måste värderas och gallras i större utsträckning. År 1986 presenterades en metod i Helen Samuels artikel "Who controls the past?" som kallades

documentation strategy, som skulle lösa problemen med sporadiskt förekommande material, överflöd av information och utspridda källor (Snowden, 2008). Metoden gick ut på att aktivt planera insamling av material, värdera vad som skulle bevaras, hur det skulle bevaras och vem som skulle ta hand om det. Arkivarien skulle aktivt påverka insamlandet och bestämma i ett tidigt skede vad som var värt att bevara och se till att det bevarades i sin helhet enligt en plan. Dessutom skulle det finnas möjlighet att påverka vad som dokumenterades från första början. Sedan skulle arkivarien arbeta med andra lämpliga kandidater i grupp och systematiskt värdera längs hela informationskedjan (Ibid). Kort sagt, istället för att nöja sig med det sporadiska bestånd som var många arkivariers utgångspunkt, skulle arkivarierna aktivt samla in ett komplett bestånd och inget annat.

Documentation strategy fick aldrig något större genomslag eftersom det verkade praktiskt svårt att genomföra. Däremot har perspektivet bidragit till att problematisera och systematisera värdering. Richard Cox tilltalades till exempel av att ta större samhällsperspektiv och kontext i beaktande vid värdering, vilket senare ledde till formuleringen av *macro-appraisal*. Vid värdering av material måste större den större kontexten beaktas. Diskussionerna har enligt Snowden lett till att de flesta arkivariier idag ser det som en självklar del av sin professionalitet att värdera och vara aktivist (Snowden, 2008).

3.2 Forskningsfältet i Sverige

Maria Kallberg, doktorand inom arkivvetenskap vid Mittuniversitetet, har skrivit artikeln "Archivists – A profession in transition" i tidskriften *Professions and professionals*. Artikeln kom ut 2012 och har särskild fokus mot E-myndighet och digital information. Hon har ett professionsteoretiskt perspektiv på arkivarieyrket i förvaltning. Artikeln handlar främst om yrket i förändring i och med E-förvaltning, vilket är utanför ramen för min studie, men eftersom författaren i just denna artikel tar avstamp i professionsteori och arkivariers känsla av professionalitet är den relevant i sammanhanget. Kallbergs studie grundar sig i intervjuer. Hon diskuterade där arkivarietiteln med sina informanter, som menade att de inte skulle vilja byta titel. Detta är en diskussion som ges utrymme även i mina intervjuer då vi samtalat om det breda arkivariebegreppet. Ett av problemen, menar Kallberg, är transfer. Det innebär att kunna gå från en utbildning till ett jobb och tillämpa korrekt kunskap i arbetslivet baserat på det som lärts ut under utbildningen (Kallberg, 2012). Vidare belyser artikelförfattaren behovet av chefers stöd som en viktig utgångspunkt för arkivariers förutsättningar. Arkivariier bör även positionera sig på sina arbetsplatser genom att bedriva mycket tillsyn (Ibid). Vad detta skulle bidra med, enligt Kallberg, är att arkivarien får mer pondus på arbetsplatsen. Tillsyn inom arkivfrågor blir ett sätt att hävda sig. Detta är inte någon självklarhet, menar jag, eftersom det krävs visst erkännande och legitimitet sedan innan för att tillsynen ska tas på allvar. Frågan är om det är möjligt att börja från andra hållet för att vinna tillgång till sin auktoritet.

I magisteruppsatsen *Arkivarien som väktare eller facilitator: En samtidshistorisk undersökning av svenska arkivariers professionella identitet* (2018) av Rebecca Lihv undersöks arkivariers professionalism och hur arkivariier positionerar sig i dagens

samhälle jämfört med hur de historiskt har positionerat sig. Även här ligger stor fokus på förändringsaspekten i arkivariers professionalism och arkivariers roll i och med de nya E-myndigheterna. Författarens källmaterial utgörs av artiklar i två arkivrelaterade tidskrifter: *Arkiv*, *Samhälle och Forskning* samt *Tema Arkiv* (Lihv, 2018). Teoretiskt, förutom professionsteori, använder sig författaren av New Public Management som förklaringsmodell. Syftet är att undersöka vilka ideologier som ligger till grund när arkivarierna publicerar artiklar i dessa tidskrifter för att befästa sin professionella identitet. Enligt Rebecca Lihvs studie är neutralitet det förhärskande idealet hos artikelförfattare som skriver om arkivariers ideal. Arkivarien som neutral väktare är enligt Cook (2013) ett förlegat ideal som hänger kvar hos arkivarierna, där utvecklingen inte hängt med de fyra paradigmen som han beskrivit. Studien är relevant att ta upp i sammanhanget eftersom den behandlar arkivariers professionalism och självbild. Lihv har ett annat fokus och har ägnat sig åt en annan form av material, varför våra resultat skiljer sig åt. En likhet är dock att även Lihv beskriver att arkivarierna tar på sig en ledarroll för att kunna utföra sina uppgifter (Lihv, 2018).

I masteruppsatsen *Är registratorn även arkivarie? – En yrkesroll i förändring från 2015* skriver Magnus Nordin och Lina Jansdotter Persson från ett professionsteoretiskt perspektiv om registratorer och deras roll i organisationen, samt deras relation till arkivarieprofessionen och vad de anser om utbildning. Uppsatsen är baserad på intervjuer med registratorer vid olika verksamheter. I deras studie framkom att registratorer praktiskt utför arbete som arkivarierna ofta strategiskt planerar och styr. Registratorer saknar ofta akademisk utbildning inom informationsvetenskap, varför de i vissa fall välkomnar arkivarierna att ta dessa beslut. De har lärt sig genom arbetet. Med Abbotts teori (1988) förklarar författarna det som att arkivarien äger ”intellektuell” jurisdiktion (makt) över arkivfrågor och registratorer äger ”praktisk” jurisdiktion (Jansdotter Persson & Nordin, 2015). Frågan om registratorer håller på att professionaliseras lämnas relativt öppen, men klart är att författarna förespråkar starkare band mellan arkivarierna och registratorerna.

Forskning kring det egna yrket är vanligt förekommande inom informationsyrken. Biblioteks- och informationsvetaren Olof Sundin har skrivit om bibliotekarieryrket ur ett professionsteoretiskt perspektiv. I sin kunskapsöversikt *Informationssökning i övergången från utbildnings- till yrkespraktik* (2003) behandlar Sundin bibliotekarieryrket och sjuksköterskeyrket. Dessa har bland annat gemensamt att de båda brukar betecknas som semiprofessioner och har liknande sociokulturella förutsättningar; de är till exempel traditionellt kvinnodominerade yrken. Det som gör bibliotekariernas ställning särskilt intressant utifrån detta perspektiv är att de utbildar andra yrkesgrupper inom informationssökning, där sjuksköterskor är en av dem. I kunskapsöversikten vill Sundin beskriva informationssökningsprocessen hos bibliotekarierna i utbildning och i yrkespraktik. Under senare år innefattar bibliotekarieutbildningen pedagogik i högre grad. En trend har varit att bibliotekarierna ska syfta till att göra användarna ”informationskompetenta” (Sundin, 2003). Dessutom har bibliotekarierna en betydande roll i att utbilda andra professioner inom informationssökning. I likhet med sjuksköterskor har bibliotekarierna tillämpat akademisering, teoretisering och informationssökning i professionaliseringsprojektet (Ibid). Litteraturen beskriver bibliotekarierna som informationsexperter och andra grupper som de som behöver experternas hjälp.

Forskning inom arkivvetenskap handlar ofta om praktiska frågor och har ofta varit förknippad med ändrade samhällsförutsättningar, till exempel ökat informationsflöde. Att forska om arkivarieyrket som profession är inget nytt. Vad forskningen verkar vara enig om är att arkivarier har ett stort ansvar som i liten eller ingen utsträckning bejakas av omvärlden (Cox, 1998, Kallberg, 2012, Lihv, 2018). Därför tåls området att fördjupas ytterligare. Framför allt är det min mening att tillämpa ett lösningsinriktat perspektiv. Det har redan utretts huruvida arkivarier passar in i mallen för en profession, nu gäller det för forskningen att svara på hur arkivarier kan gå vidare för att få njuta frukten av den långa professionaliseringen.

4 Metod och material

Här följer en presentation av mina metodologiska val under arbetet, olika etiska aspekter av vald metod samt hur jag samlat in och bearbetat mitt material.

4.1 Val av metod

Undersökningen består av djupintervjuer med arkivarier som arbetar inom olika verksamheter. Materialet har samlats in genom kvalitativ intervjumetod. Mitt val av metod grundar sig i att jag vill undersöka en upplevd situation inom en viss kontext (Andersson, 2001, s.16 – 17). Ett mål med intervjuer är ”att avslöja objektets levda värld” (Kvale, 2014, s. 46). Forskningsintervjuer är kunskapsproducerande. Vilken kunskap som produceras beror på forskarens ingång i ämnet och hans förkunskaper. Det är avgörande att den som intervjuar har goda kunskaper om det undersökta ämnet för att intervjuaren ska kunna ställa rätt följdfrågor och röra sig bekvämt inom området vid intervjusituationen för att nå goda resultat (Ibid). Med det sagt är det emellertid viktigt att frågorna inte uppfattas som ledande. Därför måste de vara utformade på ett sätt så att de producerar kunskap och inte reproducerar fördomar. Frågorna är därför öppna i sin natur och uppmuntrar till egen reflektion (se bilaga 1).

Kvalitativa intervjuer ger kunskap om en upplevd verklighet. Det är intressant att undersöka eftersom de situationer som människor definierar som sin verklighet får verkliga konsekvenser (Andersson, 2001, s.15). Kvalitativa metoder handlar om tolkning och blir bättre av att genomföras tillsammans med andra, antingen med informanter eller med andra studerande (Widerberg, 2002, s. 31). Även Brinkmann och Kvale (2014) understryker det viktiga i att kvalitativ forskning sker i ett socialt sammanhang. I samtalet uppstår både faktakunskap och bakomliggande mening (Kvale, 2014, s.47). För att ta reda på hur någon har det på arbetsplatsen, är det lämpligt att fråga den personen, till exempel. En vanlig invändning mot kvalitativa metoder är att de är ”subjektiva” och undersöker inte ”det faktiska” förhållandet (Kvale, 2014, s.210). Målet med intervjun är dock inte att komma åt en universell kunskap som är totalt fristående från sin kontext. Istället ska målet ses som att nå ”täta beskrivningar av situerad kunskap utifrån intervjuerna” (Kvale, 2014, s. 362).

Intervjuerna sker individuellt och i största möjliga mån genom personliga möten. Några intervjuer genomförs över telefon på grund av geografiska begränsningar. Ett alternativ till den individuella intervjun är att genomföra gruppintervjuer, vilket är vanligt vid analys av arbete och utbildningar. Vid gruppintervjuer finns risk för att personerna som intervjuas förställer sina svar på grund av de andras närvaro. I grupper finns även en risk att vissa individer är mer dominanta än andra vilket också påverkar svaren (Andersson, 2001, s.24 - 25). Ytterligare en anledning att intervjuas individuellt är att komma åt beskrivningar som informanter ger oberoende av varandra, genom att de får reflektera fritt. I min studie lämpar sig därför den individuella intervjun bäst. Det går också att genomföra skriftliga intervjuer genom formulär vilket inte är särskilt resurskrävande. Vid skriftliga intervjuer blir dock inte följdfrågor och uppföljningar av resonemang möjliga på samma sätt (Ibid).

Intervjun är strukturerad enligt en mängd frågor som är formulerade på ett sådant sätt att informanten har stort utrymme för sina resonemang men själva ämnet för frågan är mer strikt. Alla uppgiftslämnare får samma frågor i grunden, men olika följdfrågor beroende på hur de svarar. Svaren är öppna för informanten. Detta kallas för semistrukturerad intervju och har fördelen att strukturen finns där utan att nödvändigtvis uppfattas som alltför formell för att respondenten ska känna sig bekväm med situationen (Kvale, 2014). Det ger också större utrymme för den som blir intervjuad att diskutera baserat på sina egna erfarenheter.

4.2 Insamling av material

Intervjuerna genomfördes under december 2018, januari och februari månad 2019. Jag har genomfört fyra djupintervjuer med informanter från olika verksamheter. Samtalslängden varierade något men snittlängden är ungefär 50 minuter per intervju.

På Facebook finns en grupp för verksamma arkivarier i Sverige. Även studenter och ett fåtal andra yrkesgrupper som arbetar inom informationshantering är välkomna att gå med. Gruppen heter ”Arkivarier i Sverige” och har 1628 medlemmar (2019-02-21). Arkivarier i Sverige är ett informellt nätverk där medlemmarna diskuterar och stöttar varandra i yrkesfrågor. En del använder plattformen för att berätta om lediga jobb eller dela med sig av arkiv- och informationsrelaterade nyheter. Jag har använt mig av Arkivarier i Sverige för att få kontakt med potentiella informanter.

Vid förfrågan berättade jag kortfattat vad arbetets syfte var och vad jag ville diskutera med eventuella deltagare. Av de som hörde av sig valde jag sedan ut två att kontakta, i mån av tid och baserat på i vilken ordning de hörde av sig till mig. Det fanns stort intresse av att delta och många fler svarade på inlägget än som till slut fick utrymme att delta i studien, vilket tyder på att ämnet engagerar. På inläggets kommentarer var det också flera som efterfrågade att få ta del av den färdiga uppsatsens resultat. Eftersom Facebookgruppen sträcker sig över hela Sverige genomfördes intervjuerna med dessa två informanter via telefon.

Att intervju kvalitativt per telefon kan vara problematiskt. Enligt den litteratur som problematiserar metoden riskerar forskaren att gå miste kroppsspråket, stämningen i rummet, minspel och allt som kommuniceras utan ord. Risken för att innebörden av det som sägs förvrängs längs vägen är också större (Lechuga, 2009, Andersson, 2001). Beroende på intervjuens natur och hur den transkriberas är det dock inte alltid självklart att icke-verbal kommunikation ska tas i beaktning i någon större utsträckning. Inom ramarna för det här arbetet diskuteras visserligen relationen till medarbetare och ledning i viss mån, men i och med att det sker i enskilda rum och att informanterna avidentifierats finns egentligen inte någon anledning att tvivla på att de uttrycker sig sanningsenligt. En fördel med att intervju informanter per telefon är till exempel att det går att få tag på informanter som annars inte hade varit möjliga att intervju (Lechuga, 2009).

Två av informanterna har jag tagit kontakt med individuellt och är personer som jag haft en yrkesmässig relation till genom arbete och praktik som arkivarie eller arkivassistent. En av intervjuerna genomfördes i december inom ramen för ett

pilotprojekt inför examensarbetet. Den andra intervjun genomfördes i slutet på januari. Båda intervjuer genomfördes personligen och används i detta arbete.

4.3 Etiska aspekter av intervjumetod

Vid intervjustudier är det nödvändigt att göra etiska överväganden för att säkerställa att studien genomförs hederligt och att inga informanter kommer till skada. En sak som forskaren bör överväga är enligt Kvale och Brinkmann (2014) om intervjun kan få några konsekvenser för respondenten vid publicering. Det är även viktigt att studien problematiserar det undersökta området med syfte att göra en situation bättre eller uppmärksamma en viss situation i en verksamhet. I det här arbetet är syftet uttalat att göra arkivariers arbetssituation bättre genom ökad uppmärksamhet riktad mot arkivariers kompetenser. Med konsekvenser för respondenten menas delvis professionellt, i de fall det rör sig om en arbetsplatsförlagd undersökning, och delvis personligt. En respondent kan uppleva stress eller en förändring i självuppfattning som effekt av en intervju (Ibid).

Mitt undersökta område berör delvis yrkesidentitet och självbild, varför det är viktigt att uppgiftslämnaren inte upplever stress i samband med intervjun. Genom att formulera frågorna med detta i åtanke är min förhoppning att informanten inte ska uppleva denna typen av osäkerhet kring sin självuppfattning eller lida några större konsekvenser professionellt. I intervjuerna diskuteras även relationen till ledning och övriga anställda, vilket kan uppfattas som svårt att prata om för vissa. Informanterna är därför avidentifierade. En noggrann kommunikering av studiens exakta syfte till informanterna innan deltagandet har varit en viktig del av de etiska förberedelserna så att det tydligt framgår att jag inte är ute efter att ifrågasätta deras kompetens.

Innan intervjun påbörjas ges ett informerat samtycke. Det innebär att respondenten får information kring studien och dess användningsområde på förhand. Informanten ska känna till syftet med studien, upplägg, risker och fördelar med att delta. De som deltar ska dessutom ha rätt att dra sig ur om de så önskar (Kvale, 2014). Uppgiftslämnarna till den här studien har varit informerade innan deltagande om ämnet, upplägget, syftet och vad för typ av frågor som kommer behandlas. Samtycken har samlats in genom att varje informant skrivit under ett samtyckesavtal. Innan intervjuerna genomförts har även muntligt samtycke givits under inspelning.

En aspekt av intervjusituationen att beakta är också att den som leder intervjun har makt över situationen. Genom att vara medveten om detta vid formulering under samtals gång är min förhoppning att detta inte ska påverka svaren i allt för hög grad. Det är till exempel viktigt att inte ställa ledande frågor eller att jag som intervjuare inte på förhand har bestämt mig för vilken sorts svar jag vill åt. Tanken är inte att styrka en uppfattning som finns på förhand utan att producera ny kunskap.

4.4 Bearbetning av materialet

Här presenteras bearbetning av det insamlade materialet, från transkribering till presentation av resultat. I avsnittet finns också en presentation av informanterna med kort bakgrundsfakta om deras arbetsplatser och hur de benämns i studien.

Transkribering

Intervjuerna har spelats in och sedan delvis transkriberats. Alla som har deltagit har blivit informerade innan inspelning om att samtalen spelas in och varför. En god anledning att spela in och lyssna igenom materialet och göra en noggrann transkribering är att bekanta sig med materialet för att kunna göra en så rättvis tolkning som möjligt. En ytterligare fördel med transkribering i sin helhet är att det även synliggör mitt sätt att vara i intervjusammanhanget. På så sätt har jag kunnat utvärdera resultatet med min egen påverkan i åtanke (Widerberg, 2002, s. 116). Det blir också lättare för mig att säkerställa att jag uppfyllt de etiska kriterierna. Vilka delar av intervjun som skrivits ut är baserat på användningsgraden av materialet ställt mot de frågeställningar jag utgått från i studien. Intervjuerna behöver inte fonetiskt skrivas ut i sin helhet eftersom språkbruk och diskurs inte är det som undersöks.

Att tolka, koda och koncentrera

För att analysera resultaten av intervjuerna har jag använt mig av meningskoncentrering. Vid analys av mening är detta ett sätt att få grepp om en komplex intervjusituation. Informantens utsagor delas in i kategorier för att lättare visa på olika tendenser. Kategorierna kan ha stöd i litteraturen, vara baserad på forskarens hypotes och ge en bild av hur vanligt förekommande en utsaga är (Kvale, 2014, s.246ff). Genom att plocka ut vanligt förekommande teman och sätta rubriker på dem blir intervjun mer överskådlig. Att ägna sig åt meningskoncentrering är ett sätt att förbereda materialet för den teoretiska analysen.

Syftet med kvalitativ meningskoncentrering och analys är att göra materialet hanterbart och minska mängden data till det som är relevant för det undersökta ämnet. Rubrikerna är kopplade till frågeställningarna och är en metod för att systematiskt bearbeta sin data. Hur många rubriker som förekommer i kodningen är baserat på hur många kategorier som är hanterbara för forskaren och hur frågeställningarna ser ut. Kodningen måste stämma överens med materialet och bidra med en rättvis beskrivning av detsamma (Schreier, 2014, s.170).

Att koda materialet är ett sätt att dela upp materialet i mindre meningsenheter som motsvarar det forskaren söker svar på. Det gäller för den som genomfört insamlingen av materialet att djupstudera det. Kodning som sker i flera steg är ett sätt att kvalitetskontrollera tolkningen. Resultatet får inte vara ambivalent, andra läsningen måste generera samma resultat som den första kodningen och så vidare (Schreier, 2014, s.171). Första gången materialet återbesöks plockas övergripande meningsenheter ut baserat på data och frågeställningar. Vid andra läsningen kokas uttalanden ner ytterligare och forskaren måste se till att all data som ska användas i resultatet är täckt och kategoriserat. Rent fysiskt kan det innebära att olika teman ges olika färger, efter vilka forskaren sedan markerar samtliga uttalanden som görs. När materialet genomgått med fokus på mening en andra gång kvarstår oftast en del material som inte fått någon färgkodning. Då måste det materialet antingen delas in i efterhand eller

utelämnas ur resultatet. Att kunna avgöra vad som är relevant eller inte för studien är ett nödvändigt steg i processen. I tredje steget av kodning och koncentrerings sätts rubrikerna som sedan utgör underrubriker i resultatdelen. Dessa kategorier motsvarar den data som faktiskt finns i intervjuerna (Schreier, 2014, s.171, Bengtsson, 2016). I detta stadi är det viktigt att all data som kommer att behandlas i studien är indelad i kategorier. Uttalanden får inte hamna mellan två kategorier utan måste ha en tydlig koppling till bestämda ämnesrubriker (Bengtsson, 2016.)

Slutligen kan resultatet presenteras och skrivas in i den omgivande forskningskontexten. Det fjärde steget är helt enkelt att skriva själva resultatkapitlet i studien och presentera vad författaren kommit fram till. Kodningen valideras ytterligare genom att studien sätts in i sammanhang och resultaten jämförs med tidigare studier samt litteratur inom ämnet. Tolkningen av materialet måste givetvis vara rimlig och logisk (Bengtsson, 2016).

4.4.1 Informanterna – en kort presentation

Eftersom informanterna är avidentifierade betecknas de som informant samt en bokstav. Informant A arbetar inom en kommunal förvaltning. Jag mötte informanten personligen för en intervju.

Informant B är en arkivkonsult som arbetar i Stockholm. Intervjun genomfördes därför per telefon. Informanten har också erfarenhet av arbete på myndigheter och som registrator.

Informant C arbetar som arkivarie på Riksarkivet i Stockholm. Eftersom personen är anställd vid en arkivmyndighet är fokus vid intervjun inte lika stor på den egna verksamheten, bland annat för att alla som informanten arbetar med i stort sett är arkivarer bortsett från de som arbetar med exempelvis HR eller IT. Intervjun bidrar med ett annat perspektiv och samtalet ägnades i högre grad åt utmaningar som rör samhället i stort. Intervjun genomfördes per telefon.

Informant D arbetar som arkivarie med registratorsansvar på ett kommunalägt bolag. Vårt samtal ägde rum på arbetsplatsen där personen är anställd. De flesta arbetsuppgifterna hos arkivarien liknar uppgifterna i en kommunal förvaltning.

5. Resultat

I följande avsnitt presenteras studiens resultat. Kapitlet är indelat i rubriker baserade på frågeställningarna som uppsatsen bygger på och de teman som behandlas i intervjuerna. Dessa rubriker har tillkommit genom bearbetningen av materialet (se förgående avsnitt om kodning och meningskoncentrering 4.4). Det första avsnittet berör således omgivningens bild enligt arkivariernas uppfattning. Sedan följer ett avsnitt om arkivariernas egen bild av sina kompetenser och till sist en del som behandlar språkets betydelse.

5.1 Arkivarierna i relation till sin omgivning

En fråga som diskuterades i alla intervjuer (se bilaga 1) var omgivningens uppfattning om informanternas yrke och kompetenser. Alla informanter underströk att nästintill ingen rent generellt känner till arkivarietitelns innebörd och att få på deras arbetsplatser känner till vad de arbetar med. Arkivariernas erfarenheter av omgivningens uppfattningar om yrket är här uppdelat i två kategorier, arbetsplatsen och deras omgivning generellt. Med generell omgivning menas personer i deras närhet utanför arbetsplatsen.

5.1.1 Arbetsplatsen

Min konstanta känsla är att jag skulle kunna komma dit och göra *vad som helst*, det är ingen som har någon aning om vad jag ska utföra under en dag.
(Informant A)

Citatet ovan illustrerar en bild av hur arbetsplatsens uppfattning om arkivarietyrket ser ut. Utsagan har stöd i alla, för studien, genomförda intervjuer. På frågan om informanternas kollegor vet vad de arbetar med blev svaren olika. Alla var dock eniga om att innan de tillträdde sina yrkespositioner var bilden mycket otydlig eller obefintlig. Informanterna i den här studien har alla erfarenhet av att ha varit först på sin position vid något tillfälle. Huruvida kollegorna känner till vad arkiv är och arkivarierna arbetar med är beroende av arbetsplatsen.

Informant D arbetar på ett kommunalägt bolag och har tidigare erfarenhet som kommunarkivarie. Informanten menade att de som har bakgrund inom kommun har större förståelse för hets arbete än de som inte hade den bakgrunden. Även informant B har erfarenhet av att det ser annorlunda ut på kommun. Hen menade att det är lättare att få gehör för informationsfrågor på kommun. Detta kan ha att göra med att anställda inom kommunal verksamhet ofta har god kännedom om svensk lagstiftning och deras skyldighet till insyn och öppenhet. Även om kommunanställda och chefer inom kommun har goda förutsättningar för att vara medvetna om detta så är det inte alltid så det fungerar i praktiken. Informant A arbetar i dagsläget inom kommunal verksamhet och upplever att kollegorna inte vet vad uppdraget innebär.

Förväntningarna på informanternas kompetenser var kraftigt varierande, ofta obefintliga. Informant A berättade om en händelse där ett gallringsbeslut hen rekommenderat blev ifrågasatt. Kollegan undrade om arkivarien verkligen hade befogenhet att ta ett sådant beslut, varpå hen förklarade att det är exakt en sådan kompetens som arkivarier besitter. Informantens kollega antog att ett sådant beslut måste fattas på chefsnivå.

Vidare berättade informanterna att även chefer som anlitat dem vid olika tillfällen har lite eller ingen kunskap om vad som bör förväntas av en arkivarie. Informant B arbetar idag som konsult och informant C arbetar på en arkivinstitution. De har dock även tidigare erfarenheter av anställningar vid arbetsplatser där kunskapen om arkivarier varit liten eller obefintlig. Ett exempel på detta är att samtliga informanter saknar en officiell tjänstebeskrivning. Informant A berättade att det fanns en kravspecifikation för tjänsten men chefen hade vid anställningstillfället inte känt till den. Däremot var det på väg att bli bättre eftersom den nya chefen var engagerad i informantens arbete och att alla på arbetsplatsen skulle få nya, reviderade tjänstebeskrivningar. I intervjun med informant A framkom också att tjänsten som utlysts inte hade krav på arkivvetenskaplig utbildning. Arkivvetenskap var ”meriterande”, men det huvudsakliga kravet var samhällsvetenskap eller motsvarande som utbildningsbakgrund. Informanten slogs vid anställningstillfället för att få en tjänst med arkivarie som titel, när tanken var att tjänsten skulle kallas ”nämndsekreterare”. Det är stor skillnad på att bli anställd som sekreterare och som arkivarie, såväl lönemässigt som statusmässigt. Kravet gick igenom vilket var ett viktigt steg i att öka kunskapen om arkivarieyrket (Ibid).

Informant D berättade att platsannonsen för tjänsten som hen sökt inte innefattade något speciellt. Den hade visserligen rubriken arkivarie, men utöver det fanns det inget mer som tydde på någon särskild, förväntad kompetens. Informanten mindes att det stod något om ”god kunskap i tal och skrift” (Informant D). Tjänsten hade utlysts efter att en konsult varit på plats hos bolaget.

Informant B arbetar som arkivkonsult och kommer till olika arbetsplatser för olika uppdrag. Oftast handlar det om processkartläggning, en arbetsuppgift som informanten ser som en av sina starkare kompetenser. På företaget där informanten är anställd arbetar olika arkivarier med olika profiler. Informanten berättade i intervjun att det var skönt att arbeta som konsult eftersom det innebär att hen slipper förhålla sig till intern arbetsplatspolitik. Istället kan hen koncentrera sig på sitt uppdrag och behöver inte riktigt förhålla sig till de fasta anställda på samma sätt som vid en platsbestämd tillsvidare-tjänst.

Informant C berättade om sin tid i näringslivet att de andra anställda (jurister, säljare med flera) inte visste vad hens uppdrag var. Företaget hade en lång historia och hade stark anknytning till sin egen historia, men trots det så ansåg inte informanten att det var läge att prata om den kulturhistoriska vinsten av att ha ordning på arkivet. Efter att informanten arbetat där i flera år och aktivt arbetat med att förklara och försvara sin position upplevde hen dock en skillnad i förhållningssättet. I näringslivet, förklarade informanten i intervjun, så är det pengar som är viktigast. Argumenten för arkivariens nytta grundade sig därför ofta i hur företaget kunde tjäna på att hålla ordning i arkivet.

Ett exempel kan vara att arkivmaterial kan utgöra viktigt underlag till olika rättstvister om varumärken och dylikt, för att visa på långvarig historisk anknytning. Som tidigare nämnt upplevde informanten att inställningen till arkivet och nyttan av en arkivarie förändrades efter hans tid i företaget. Till slut var chefsjuristen själv nere i arkivet och letade efter material och ställde intressanta frågor. Detta såg arkivarien som en speciell utmaning som nyutexaminerad, men en stark erfarenhet att ha i ryggen (Informant C).

Alla intervjuade arkivariier upplevde att de ofta fick berätta vad de arbetar med och vad de har för kompetenser. Informant A och D underströk att de kämpat för att se till att vara med vid olika möten som rör arkiv- och informationsfrågor. Det har i de sammanhangen inte varit självklart för ledningen att arkivarien bör vara närvarande vid sådana möten utan detta sker ofta på arkivariens egna initiativ. Båda informanterna nämnde möten som handlar om upphandling eller avveckling av system som ett exempel. Genom att vara närvarande på många möten med olika avdelningar på en arbetsplats blir arkivarien även ett bekant ansikte och andra anställda kan få bättre kännedom om arkivariens uppdrag och kompetenser.

Beskrivningarna ovan visar på att närvaron av en arkivarie är en viktig faktor för att det ska finnas kunskap om informationshantering och arkiv inom en organisation. Som en av informanterna uttryckte det: ”Att ha en arkivarie är att ha någon som slåss för arkivet, som ser till att det inte lämnas vind för våg.” (Informant C). Ofta är det arkivarien själv som är orsaken till att arkivfrågorna uppmärksammas och att anställda får ökad kunskap om informationshantering. Vid anställningstillfället är det viktigt att få rätt titel och arbetsuppgifter från början. En känsla av att ”det behövs göras något” åt arkivet kan vara en anledning till att en organisation bestämmer sig för att anlita en arkivarie. Att argumentera och prata för sin sak som arkivarie har alla informanterna på olika sätt behövt göra under sina anställningar.

Den kunskapsbrist som råder på arbetsplatser kan helt klart vara på väg att förändras. Många har fått en ökad förståelse för riskerna med att inte ha ordning på sina handlingar (Informant A). I och med dataskyddsförordningen GDPR, som trädde i kraft 2018, har även frågor om informationshantering och informationssäkerhet blivit mer uppmärksammat, vad det får för betydelse för arkivariier är något som jag får anledning att återkomma till senare i detta kapitel. Det kan också ske från andra hållet, genom att arkivarien hittar handlingar och måste kontakta den avdelning handlingarna gäller för att reda ut vad det är. Genom den kommunikationen ökar också kunskapen om arkivariens förfaranden (Informant A).

Ett exempel som kan bidra till att ytterligare öka insikterna om vilka konsekvenser ett eftersatt arkiv kan leda till, inte bara för arkivarierna utan för hela samhället, uppmärksammades nyligen i media. Detta var i samband med att nomineringarna för ”Årets arkiv” 2019 presenterades. Årets arkiv är en utmärkelse som delas ut årligen vid Arkivforum, ett forum för arkiv och informationshantering. Arkivforum har i sin nominering beskrivit hur situationen såg ut innan arkivet ordnades:

Det kommunala bolaget Älvstranden Utveckling, som förvaltar fastigheter och markområden i Göteborg, har gjort en omfattande resa sedan 2013 då bolaget fick en ny VD och en ny arkivorganisation tillsattes. Tidigare var handlingarna osorterade och arkivlokalen hade

stora brister i säkerhet. Det fanns ingen godkänd arkivbeskrivning, ingen dokumenthanteringsplan och ingen arkivförteckning. När det var som sämst diariefördes enbart 27 handlingar på ett år (Arkivforum, 2019).

VD:n för bolaget uttalade sig i dagstidningen Göteborg Direkt om att hon tidigare inte visste att de bröt mot grundlagen när de försakat arkivet och informationshanteringen. Den insikten gjorde att de agerade snabbt för att ordna arkivet, och agerandet har nu lett till nomineringen av Årets Arkiv² (Göteborg Direkt, 2019). Precis som informant A berättade om kan denna typ av insikter bidra till en ökad förståelse för arkivens betydelse.

5.1.2 Utanför arbetsplatsen

Alla informanterna nämnde att folk i deras omgivning inte visste vad en arkivarie är. Tre av informanterna berättade att folk ofta blandar ihop arkivarie med antikvarie. Informant B berättade om ett socialt sammanhang där hen berättat vad hen jobbade med och en av deltagarna sa ”Jaha, det har jag en kompis som arbetar med!”, varpå informanten blev förvånad eftersom det inte hör till vanligheten att folk vet vad en arkivarie gör (Informant B). En av informanterna svarade lite skämtsamt på frågan om folk i hans omgivning visste vad arbetet innebar: ”Jag tror inte ens min sambo vet riktigt vad jag gör” (Informant D).

De arkivarier som deltog i studien nämnde olika exempel på hur omgivningen bemöter dem när de berättat att de arbetar som arkivarier. Alla fick någon sorts reaktion, de flesta var nyfikna och inte negativt inställda. Det var ingen av informanterna som fick ett aktivt negativt bemötande från någon i sin omgivning när de väl berättade vad det arbetade med. Informant A berättade att många tänker på historiska källor och äldre handlingar. Dessa har dessutom fått ökad uppmärksamhet i media i och med TV-program som *Allt för Sverige!* och *Vem tror du att du är?* där fokus ligger på släktforskning (Informant A). Den mediala bilden av arkivarien kom även upp i samtalet med informant C, hen beskrev en mer negativ bild, där arkivarbete på film porträtteras som ett slags straffkommendering. Arkivarien, menar informanten, är på film en person med ”Kanske någon kofta på sig, lite snuvig, ämlig... Men som kan hitta... fantastiska skatter i katakomberna” (Informant C). Koftan nämns även i intervjun med informant B, där den tas upp med en skämtsamt ton som ett slags arkivarieuniform (Informant B).

Informant C arbetar på Riksarkivet med publika frågor. I uppdraget ingår att vara den förmedlande länken utåt mot allmänheten. Det kan handla om att publicera information på hemsidan, prata med besökare, bygga utställningar och arbeta med ”Arkivens dag”. Evenemanget Arkivens dag är ett nationellt samarbete mellan olika arkivinstitutioner i Sverige där arkiven håller öppet hus för allmänheten. Det inträffar årligen den andra lördagen i november. På Arkivens dag bygger arkiven utställningar med ett förutbestämt tema. Informanten upplevde att det är ”*Frapperande* hur lite folk vet om arkiv.” (Informant C). Undantaget är människor som är historieintresserade, forskar eller har skrivit någon form av uppsats där arkivmaterial utgör källor. Vidare berättade arkivarien att allmänheten, de ovana besökarna är de som behöver vinnas över. Det är

---

² Vinnaren av Årets Arkiv blev Helsingborgs Stadsarkiv.

till de besökarna som arkivarier måste vända sig och säga ”Kom och titta, det finns grejer här du kan titta på! Helt gratis.” (Informant C). Situationen för publika arkiv utgör en utmaning, där okunskapen är ett motstånd. Folk vet helt enkelt inte att de kan ”titta på grejer helt gratis” i arkiven, till skillnad från bibliotek och museer som de flesta vet att de kan gå in på (Tegnhed, 2018).

Vid intervjutillfällena framkom att omgivningen utanför deras arbetsplatser vet väldigt lite om arkivarier och vad de arbetar med. När personer ger uttryck för något annat är det snarare ett undantag. Den mediala bilden som målats upp på film har beskrivits i negativa ordalag, men arkiven har även fått positiv uppmärksamhet i TV-program under senare år. Arkivens ”uppsving” i TV har behandlats även i litteraturen, i monografien *What are archives* tas den engelska förlagan till ”Vem tror du att du är?” upp som ett exempel på ett program som bidragit till att sprida kunskap om arkiv (Craven, 2011, s.15). Den artikel som togs upp i tidigare avsnitt angående Årets arkiv där Älvstranden Utvecklings arkiv porträtterades som en sorts askungesaga, också ett exempel på en berättelse som når en större publik. Arkiven finns inte för sin egen skull, de är till för allmänheten och insynen. Därför är det viktigt att allmänheten känner till arkiv, dess funktion och att funktionerna sköts av kompetent personal.

5.2 Den egna synen på yrkesrollen

I litteraturgenomgången diskuterades olika aspekter av arkivariers identitet och självbild. Ämnet behandlas i intervjuerna genom att arkivarierna ger sin egen bild av vad de gör på sina arbetsplatser och hur de förklarar sina uppdrag för andra. Deras definitioner handlar om vad de själva anser att de har för kompetenser. Eftersom kunskapsnivån hos utomstående är låg har arkivarier i hög grad varit medskapare till sina yrkesroller, vilket påverkar självbilden. Identiteten kopplat till språket behandlas vidare i nästa avsnitt.

Något som återkom i alla intervjuer var synen på sig själv som informationsspecialist. Alla informanter gav på något vis uttryck för att de arbetade med information. Som tidigare nämnt räknas både gammalt och nytt material som information i den svenska kontexten. Det är skillnad i hur dessa handlingar hanteras men arkivarierna förväntas ha kännedom om båda förehavanden. På olika arbetsplatser kan fokus ligga mer eller mindre på respektive handlingsform, men arkivarier utbildade i Sverige är inte utbildade mot någon särskild inriktning. Vid masterprogrammet i ABM vid Lunds universitet är informationsvetenskap något som genomsyrar alla inriktningar; arkiv, bibliotek och museer. En gemensam nämnare för dessa tre institutioner är att de tillhandahåller information. Anställda inom institutionerna ingår i informationsprofessioner (Burell, 2018). Informanterna i denna studie var alla ense om att de är experter på information, oavsett form. De beskrev sina roller som informationshanterare.

En grundläggande kunskap som arkivarier har är kännedom om Arkivlagen och Offentlighets- och sekretesslagen. Dessutom tillkommer dataskyddsförordningen i flera arkivsammanhang. Därför är det inte märkligt att informanterna gav exempel på juridiska kunskaper. Informant C pratade om den pragmatiska nyttan med att ha ett arkiv och hitta i det. Att hitta bevis och belägg historiskt i juridiska ärenden på en av sina tidigare arbetsplatser beskrev informanten som ett ”hands on” sätt att arbeta med

arkivet (Informant C, 2019). Vid utlämning av material är sekretessprövning en vardaglig tillämpning av juridik i yrket. Eftersom informant C arbetar vid ett arkiv där en stor del av materialet är relativt modernt görs många sekretessprövningar. Förutom de klassiska arkivariesysslorna betonade informanten alltså en juridisk kompetens.

Det finns fler utsagor som styrker den juridiska kunskapen inom yrkeskåren. Informant A och D har båda erfarenheter av att vara delaktig i upphandlingar och avveckling av interna system. I intervjun med informant A framkom att det i uppdraget ingick att vara stöd åt skolornas arkivhantering och att se till att hanteringen sköts enligt lagen. Funktionen är rådgivande och granskande. Vidare berättade informant D att det på arbetsplatsen just nu diskuterades vem som skulle vara dataskyddsombud. Det var inte helt självklart vem på den administrativa avdelningen som skulle bli tilldelad rollen, men en klar kandidat var informanten själv. Som arkivarie och registrator finns dock andra tillsynsansvar som ingår i rollen. Informanten menade att det därför kan vara problematiskt att lägga till ytterligare en tillsynsroll, eftersom det är ett stort ansvarsområde. Ett dataskyddsombud är kontaktperson mellan verksamheten och de personer som är registrerade hos verksamheten (Informant D). Därav skulle även arkivariens kontaktyta och ansvar bli ännu större.

Två informanter pratade om vad registratorsrollen betytt för dem. Informant B hade varit anställd som registrator och såg en stor nytta i att ha kunskap om "hela livscykeln". Att arbeta som registrator var inget som passade en arkivarie med vandringslust eftersom registratorn måste vara på plats:

Jag vill inte jobba som det igen, men jag ser det som en vinst att ha jobbat med det. Fördelen är att man ser hela kedjan, från att det [informationen] kommer in till att det arkiveras. Mig passar det inte, men jag är glad att jag har gjort den erfarenheten för nu fattar jag hela flödet... Hela informationshanteringen sköter man ju praktiskt, men jag har svårt för låsningen. Man har inte friheten som man har som arkivarie (Informant B).

Genom att ha varit anställd på många olika ställen anser sig informanten ha lärt sig mycket om sig själv som arkivarie. Därför är det tacksamt att branschen är rörlig:

Jag får ofta höra det 'jaha, du byter jobb igen', men jag *vill* ju det, för jag vill utvecklas, speciellt i början av min yrkesbana. Det tar ju ett tag innan man fattar vad man tycker är roligt. Jag har ju kommit på först nu att processkartläggning är det jag vill hålla på med (Informant B).

Informant D arbetar både som registrator och arkivarie. Registratorsuppdraget utgör ungefär 30% av rollen. Även i denna intervju betonades lärdomarna av att ha ett uppdrag som registrator: "... Vilket passar in på registratorsrollen också, så man får ju grepp om handlingen redan från början." (Informant D).

Informanten arbetar även med införandet av ett nytt informationshanteringssystem på arbetsplatsen där anställda ska kunna arbeta mer interaktivt med dokument. Genom att hantera informationen rätt från början, och dessutom få medarbetare att göra det utan att behöva reflektera över det, ska lagkraven om insyn lättare uppfyllas. Att underlätta i nuet är att underlätta för framtida arkivering. Kopplingen till fysiska handlingar är

inte längre lika tydlig. Egentligen är E-arkiv och IT inte något som registratorn ska arbeta med och informanten berättade om sina erfarenheter som registrator att det tidigare inneburit att stämpla inkommande post. Så ser det inte ut idag. Gränserna för när en handling anses upprättad eller inkommen har förskjutits (Informant D).

Även informant A diskuterade kort livscykelaspekten av arbetet och sitt ansvar vid arbete med informationshanteringssystem och leverans till E-arkiv. Utsagorna tyder på att arkivarierna, förutom att hantera information i dess alla skeden, får en mer betydande roll i IT-frågor. Informant C tyckte Janusansiktet var en bra symbol, kopplingen både bakåt och framåt är kännetecknande för arkivarier (Informant C).

Variationen i yrket är en återkommande punkt för diskussion i intervjuerna och något som de flesta verkar trivas med. Informant B pratade till exempel om rörligheten i arbetsmarknaden och sin egen frihet att välja uppdrag som konsult. Som anställd på Riksarkivet upplevde informant C att arbetsuppgifterna var väldigt traditionella men fann stor variation i själva yrket eftersom det var många olika uppgifter. Bland dessa ingår ärendehantering, sekretessprövning, forskartjänst, ordna och förteckna, publik verksamhet (Informant C). Informant A uttryckte att arkivarien i mötet med andra får "fantastisk kunskapsbredd" eftersom arkivarien har hand om information från alla möjliga avdelningar och måste samarbeta med dem för att få förståelse för olika handlingar och därigenom hela verksamheten (Informant A). Det är helt enkelt väldigt lärorikt att arbeta som arkivarie. Återigen betonas kunskapsaspekten och informationsaspekten.

Det är en mångfald av kompetenser som målas upp utöver de traditionella. Något som alla informanter betonat är den egna självmedvetenheten. Arkivarier vet själva vad de är experter på, omgivningen vet väldigt lite om det. Detta innebär att arkivarierna som intervjuats på ett eller annat sätt till stor del själva har skapat sina roller och definitioner. Som informant A uttryckte det: "fram till nu så har jag känt att jag har fått lite, bygga min anställning och sätta ihop mina uppdrag själv och sen har jag kunnat rapportera det till mina chefer och sen har de varit nöjda med det jag gjort." (Informant A). I tidigare avsnitt diskuterades arkivariens närvaro som en betydande aspekt i upplysning om arkivarbete. Situationen är också beroende av ledningens syn. Informant A berättade att den nuvarande chefen är noga med att hålla sig informerad och att uppfattningen är att chefen är engagerad. Att ha ledningen i ryggen är viktigt, och att ledningen är lyhörd för arkivarien. Detta var något som alla informanter nämnde. Ansvarsområdena för arkivarierna i studien var stora, inte bara utlämning och hantering av källor. Även informationssäkerhet och förmågan att upplysa medarbetare eller allmänheten i arkivfrågor är exempel på förmågor som kräver mycket av arkivarierna. Att hävda sig själv och skapa sin yrkesroll kräver dessutom en hel del pondus.

5.3 Språkets betydelse

I bakgrundsavsnittet ges en beskrivning av hur arkivvärlden i Sverige präglas av en bred begreppstillämpning. Detta gäller uttryck som arkiv, arkivarie och digitalisering. Alla dessa begrepp har flera betydelser och saknar skarpa avgränsningar. Arkivarier arbetar i Sverige med ”lite allt möjligt” som en av informanterna uttryckte det (Informant B, 2019). Detta påverkar yrkets natur och arkivariernas egen inställning till titlar och beskrivningar av yrkesrollen. Arkivarierna resonerade i intervjuerna om huruvida titeln arkivarie borde bytas ut mot någon annan, eller om arkivarier istället ska försöka arbeta upplysande så att även omgivningen känner till begreppen och dess innebörd.

5.3.1 Yrkestitlar, identitet och begriplighet

En av de frågor som ställdes i intervjuerna var om informanten kunde tänka sig att tillämpa en annan yrkestitel än arkivarie (se bilaga 1). Informanterna A och C svarade nej på frågan medan informanterna B och D var mer öppna för andra förslag. Både informant A och C uttryckte en viss sentimentalitet kopplat till arkivarie som titel.

Som man pratar nu, så tror jag att folk blir mer intresserade om man talar om information, för att arkiv är så kopplat till den där gubben som satt där nere och egentligen var vaktmästare men sorterar lite papper. Vilket är lite synd tycker jag, jag tycker det [arkivarie] är ett fint namn liksom. Informationshanterare känns väldigt anonymt (Informant A).

Citatet ovan tyder på att arkivarietiteln är något som informanten identifierar sig med. Arkivarie har gammal hävd och är ändå det som bäst beskriver yrket. Problemet kanske snarare ligger i att andra har en förlegad bild av begreppet arkivarie och inte har tillräckligt med kunskap om vad det betyder, detta uttryckte informant C på följande sätt:

Jag är ändå tillräckligt mossig för att vilja behålla... Haha... Tanken har inte slagit mig. Ja det är klart, på ett sätt kan jag se att det inte bara är till en fördel att ha en titel som egentligen inte säger så mycket om det man gör. Jag tror snarare att man ska ha ett korståg för att få folk att förstå vad ett arkiv är. Vi ska inte vara blyga längre! (Informant C).

Det handlar förstås inte bara om att tycka att ett ord är mer eller mindre ”fint” eller ”fult”. Informationshanterare eller informationsspecialist kan också ses som vaga uttryck, dessutom saknar de historisk anknytning. Risken är att mångfalden i begreppet går förlorad.

Uttrycket ”mossig” användes också av informant B. Efter att informanten uppgav att hen ibland presenterar sig som ”informationshanterare” ställde jag följdfrågan om vad informanten fick för reaktioner när hen presenterade sig så.

Ja, jag upplever att folk fattar mer! För det kan jag till och med själv tycka, att arkivarie låter som en mossig gammal... Ja men, det låter som en mossig person

som går runt där bland sina papper. Så om man säger information, det låter lite mer som 'allt möjligt' och det låter lite mer som det man faktiskt gör. (Informant B).

Citatet speglar en annan sida av diskussionen, där informationsbegreppet, om än stort och vagt, ändå på något sätt ringar in vad som är kärnan i arkivarierket. Informant D påpekade att arkivarie åtminstone är kopplat till det fysiska arkivet. Däremot tyckte informanten att det saknades en titel för den delen som handlar om records management:

Jag kan ju tycka att det saknas en titel kopplat till records manager-rollen. Det största behovet här är inte att ha någon som står i arkivet och sorterar utan det största behovet här är informationsförsörjningen i stort. Även om det blir arkivmaterial eller inte i slutändan (Informant D).

Vidare ställdes frågan vad informanten skulle kunna tänka sig att kalla sitt yrke istället. Informanten hade ingen bestämd åsikt, men resonerade kring "dokumenthanterare" eller dylikt (Informant D).

Några aspekter av arkivarietiteln har lyfts ovan. Vad orden har för betydelse och hur det påverkar arkivarierna på arbetsplatsen kommer att diskuteras vidare. En positiv konsekvens av avsaknaden av gränsdragning har behandlats i tidigare avsnitt; där diskuterades till exempel arkivariernas förmåga att se hela handlingens livscykel och kunna arbeta med källor från början till slut. Diariearbetet underlättar för arkivarbetet. I intervjun med informant D, som arbetar med ett nytt informationshanteringssystem, diskuterades denna företeelse vidare. Informanten hade önskemål om att bygga en infrastruktur som underlättade för medarbetare att behandla information på ett säkert sätt och förebygga att handlingar försvann och inte fanns tillgängliga. Dessutom skulle en sådan infrastruktur underlätta arkiveringen. Genom att bygga en struktur i det nya systemet som automatiskt sätter metadata³ på digitala dokument så att de anställda arbetar lagenligt med handlingar utan att de själva vet om att de gör det. Arkivarien skulle då kunna ägna sig åt underhåll av systemet och mer strategiska frågor för framtiden (Intervju D). Tankesättet grundar sig i att arkivarien har tillgång till handlingarna redan då de upprättas och sedan längs hela kedjan. Detta sätt att tänka kring arkivering och system har också stöd i den nya arkivutredningen: "Redan då digitala system byggs måste hänsyn tas till krav som ger informationen förutsättningar att bevaras, förvaltas och göras tillgänglig på ett långsiktigt och säkert sätt." (Regeringen, 2017).

Exemplet ovan belyser också arkivariens många förehavanden på en arbetsplats. I tidigare avsnitt avhandlades några positiva aspekter av att arkivarien har ett brett arbetsbegrepp och i hög grad själv kan specialisera sig och skapa sina kompetenser. När den allmänna uppfattningen är att arkivarierna arbetar med informationshantering och informationssäkerhet blir dock risken att arkivarien får annat på sitt bord, vilket ökar arbetsbelastningen.

---

³ Metadata är bakomliggande information om en handling, till exempel vad det är för dokumenttyp, titel på dokumentet, ämnesbeskrivning, sökväg till dokumentet med mera.

Informant D pratade om riskerna med att arkivarien blir utsedd till dataskyddsbud:

Där det kan bli lätt, när man är registrator så går man runt och tjar om allmänna handlingar och Offentlighetsprincipen, Offentlighets- och sekretesslagen. Sen går man runt som arkivarie och tjar om Arkivlagen och sen går man runt som Dataskyddsbud och tjar om Dataskyddsförordningen. Det är risk att man undviker den här registrator/arkivarie/dataskyddsbudet som bara kommer med en massa krav (Informant D).

Dataskyddsbudstiteln kan dock också, menar informanten, utgöra draghjälp för arkivarien och bidra med mer pondus.

5.3.2 Ordens makt

Ett tydligt resultat i studien är att ordens betydelse, makt och påverkan är viktiga aspekter av arkivariers arbete. Den breda begreppstillämpningen gör att arkivarier ständigt definierar sina uppdrag. Språket leder också till viss förvirring och har en del mindre önskvärda effekter. Ett exempel som togs upp digitalisering. En av informanterna berättade om en situation där ett digitaliseringsprojekt skulle presenteras för kommunpolitiker. Eftersom politikerna uppfattade digitalisering som ”scanning av handlingar” anslöt sig kommunen inte till projektet på grund av kostnaderna. Då fattades ett beslut på fel premisser eftersom projektet egentligen handlade om E-arkiv och lösningar för digitala handlingar, inte att manuellt scanna fysiska handlingar (Informant D).

Ett annat exempel speglar hur arkivarier kan använda språket för att vinna mark togs upp i intervjun med informant C, som arbetar på en publik avdelning inom Riksarkivet. Informanten pratade om den sal där besökare kan ta del av handlingar. Det har förts diskussioner på arbetsplatsen om att kalla det för ”läsesal” istället för ”forskarsal”. Många besökare som ser skylten kanske tänker ”Men jag är ju ingen forskare!” och undviker den. Om den istället kallas för läsesal kan det bli mer tydligt att alla kan gå in där och läsa och ta del av handlingar. Det är svårt att bli av med anknytningen till forskare, som har hängt med sedan 1800-talet. Argumentet för att behålla termen forskarsal skulle vara att behålla anknytningen till det akademiska, men den finns där ändå, menade informanten. Forskare kommer att fortsätta dyka upp och röra sig med vana i lokalerna. Om det finns ett ord som är mer inkluderande bör det användas (Informant C).

Även informant A hade exempel på hur viktiga enstaka ord kan vara. Vid anställningstillfället var det tänkt att hen skulle få titeln ”sekreterare”. Det är stor skillnad i lönesättning för en sekreterare och en arkivarie (Intervju A). Om informanten hade gått med på villkoret och anstälts med en annan titel än just arkivarie så hade det påverkat hela arbetssituationen. Dessutom hade det reproducerat den okunskap som redan finns kring arkivfrågor.

Arkivarierna måste vara delaktiga i att definiera sitt uppdrag och de begrepp som rör arkiv- och informationsfrågor. Definitionerna måste ägas av arkivarierna eftersom de är de ledande experterna. För att definitionerna ska räknas som giltiga måste även omgivningen känna till vad dessa innebär. Det innebär att arkivarier kan dra stor nytta av att ha pedagogisk kompetens. Inom arkivvetenskapen diskuteras ofta

arkivpedagogik som ett särskilt ämne som handlar om att visa arkivmaterial för barn. Vad jag menar med pedagogik är dock en mer övergripande pedagogisk förmåga, att kunna kommunicera utåt vad arkivariers uppdrag innebär och att kunna förklara begrepp som i viss mån saknar skarpa, välkända definitioner hos allmänheten.

6. Analys och diskussion

I detta sista kapitel presenteras min analys av resultaten i studien. De diskuteras sedan utifrån det teoretiska perspektivet och sätts i relation till övrig forskning. Utöver analysen av resultaten förs också en allmän diskussion om de slutsatser jag dragit. Sedan följer ett kort avsnitt om denna uppsats tillämpbarhet och vad en fortsatt undersökning kan innefatta.

Undersökningen utgick från fyra frågeställningar. Dessa har styrkt samtalen med informanterna och varit ledande vid bearbetningen av materialet. Temarubrikerna i förgående kapitel utgår från frågeställningarna men förekommer också naturligt i intervjuerna. Här ges en mer konkret framställning av svaren på frågeställningarna.

6.1 Frågeställningarna – en återblick

- Vilka förväntningar upplever arkivarier att omgivningen har på dem som yrkespersoner?
- Vad får omgivningens förväntningar för konsekvenser?
- Hur beskriver arkivarier själva sina kompetenser?
- Vilken betydelse har språket för yrkesverksamma arkivarier?

6.1.1 Allmänhetens bild av arkivarier

Det har konstaterats i resultaten av studien att allmänheten inte förväntar sig särskilt mycket av arkivarier eftersom de saknar relevant kunskap om arkivarieyrket. Arkivarierna jag har intervjuat hade alla vittnesmål om att omgivningen saknade kunskap om vad de gör i sitt arbete. Omgivningen delades upp i två kategorier – arbetsplatsen och utanför arbetsplatsen. Informanterna gav olika exempel på vad de får för reaktioner när de berättar om sitt yrke. De flesta exemplen i studien visade att folk inte vet särskilt mycket om arkivarier. Tre av fyra arkivarier hade utsagor om att personer ofta blandar ihop ordet med antikvarie. De som ändå har någon sorts uppfattning om arkivarier associerar dem ofta med fysiska arkiv och historiska handlingar. Många är nyfikna och några har sett arkiv representerade i media. Det finns också exempel på en föråldrad bild av arkivarier i media; en av informanterna berättade till exempel hur arkivarien var förpassad till "katakomberna" i film och TV-program.

I resultatet är det svårt att tala om förväntningar från omgivningen på arkivariers kompetenser, eftersom det råder stor kunskapsbrist kring arkivarieyrket. När förväntningar på arkivarier ändå förekommer har dessa oftast med äldre arkiv att göra, och framför allt det fysiska arkivet. I den rollen blir arkivarien en person som kan hitta skatter i gamla glömda gömmor. En person med kofta på sig. Enligt Abbotts (1988) teori om de olika arenorna är allmänheten den största och svåraste arenan att äga. Samtidigt måste professioner göra det. Även Thomas Brante (2009) understryker att detta är viktigt för professioners status: (här ska ett citat vara). Läkare har auktoritet

och status dels för att de utför arbetsuppgifter som kräver stort ansvar och gedigen kunskap, dels för att allmänheten vet om att det ser ut så. Vi känner alla till att läkares autonoma beslut innebär stora risker. Därför anser vi att det är legitimt att de har den status de har som profession. Här finns en väsentlig utmaning för arkivarieprofessionen, frågan är hur arkivarierna kan sprida sina definitioner för att vinna på denna arena. Riskerna som är förenade med att arkiv och informationshantering inte sköts är inte lika allmänt vedertagna som, och inte heller jämförbara med, riskerna som är förenade med felaktig medicinering eller felaktigt utförda operationer inom vården. Det får dock allvarliga konsekvenser, där grundlagsbrott är en av dem. En stor del av den historiska kunskapen vi har idag bygger på arkivmaterial. Det är inte enbart historisk forskning som bygger på arkivmaterial. Genom arbetsdokument och journaler kan forskning bedrivas på vårdområdet, forskning inom utbildning kan grunda sig på bevarade nationella prov och så vidare.

När det kommer till arbetsplatsen, kollegorna och cheferna visar resultaten på att kunskapsnivån är varierande. De som anställer arkivarierna har enligt informanterna inte någon klar bild av vad arbetsuppgifterna bör innefatta. Avsaknaden av tjänstebeskrivningar visar bland annat på detta. Informanterna fick i hög grad själva läsa in vad cheferna sökte efter vid utlysning av tjänster. En av informanterna hade till exempel läst en platsannons där ordet arkivarie inte stod med, utan hade själv läst in att det var arkivariekompetens som eftersöktes. Vid anställningstillfället fick informanten sedan på eget initiativ arbeta för att få en korrekt titel.

Kunskapsnivån bland kollegorna inom verksamheter som inte är arkivmyndigheter varierade. De som har arbetat inom kommunal verksamhet hade ibland större insikt i arbetet. Generellt var det dock så att arkivarierna fått arbeta aktivt för att uppnå ökad förståelse för deras arbete bland sina kollegor. Ofta är arkivarierna ensamma på sin arbetsplats, vilket kan vara en förklaring. Många verksamheter har inte tidigare haft en arkivarie anställd, och får ökad kunskap vid anställningen av en sådan. Informanterna såg det som en utmaning att vara ensam expert på sitt område, eftersom de på många arbetsplatser då till exempel saknat någon att bolla idéer med. Att vara den första arkivarien inom en verksamhet är svårare än att vara den andra eller tredje.

Konsekvenserna av dessa förutsättningar är både positiva och negativa. En fördel som arkivarierna upplevde var att de fick stor möjlighet att påverka sina anställningar. Informanterna har också arbetat på flera arbetsplatser och det är god rörlighet i branschen. En av informanterna nämnde att eftersom få vet vad arkivarien bör ägna sig åt får hen väldigt positivt bemötande och uppskattning för de uppgifter som hen utför. Det betyder inte att uppgifterna egentligen inte är svåra att utföra eller att arkivarien inte skulle fått samma bemötande ändå. Informantens svar förstås istället som att kollegor kan uppvisa tacksamhet för att en expert på området kan ge svar på komplicerade frågor som andra i verksamheten inte har samma insikt i (Informant A). Med dessa förutsättningar bör arkivariernas möjligheter att äga definitionerna inom sina uppdrag vara mycket goda. Abbott (1988) och Brante (2009) har beskrivit konkurrens som en viktig aspekt i professioners framväxt. Läkare lyckades slutligen äga jurisdiktioner inom läkemedelsfältet genom att konkurrera ut liknande yrkeskategorier som hävdade samma kompetens. I och med att fler arbetsplatser blir måna om att anställa arkivarierna med akademisk utbildning kommer arkivarierna i än högre grad förstås som ledande experter inom sitt område. Konkurrensen är egentligen inte nödvändig,

eftersom ingen annan yrkeskategori i dagsläget ”tävlar” med arkivarier om att vara de ledande experterna. Det som kvarstår för arkivarieprofessionen är att få sina definitioner och kompetenser erkända av den breda allmänheten.

Några negativa konsekvenser av okunskapen är att arkivariens kompetens kan ifrågasättas. En av informanterna berättade till exempel att hans gallringsbeslut blivit betvivlat. Kollegan undrade om inte ett sådant beslut skulle fattas på chefsnivå. Ett annat problem som kan uppstå är att arkivarien utesluts från sammanhang där hen bör vara närvarande, till exempel vid upphandling av informationssystem. Arkivarier behöver vara med i alla led av informationshantering för att säkra långtidsbevaring av handlingar inom verksamheter. Dessa är, enligt paragraf 3 i Arkivlagen (1990:782), en del av vårt kulturarv, ligger till grund för forskning och ska finnas tillgängliga för allmänheten för insyn. Ett problem som förekommer när arkivarier inte varit delaktiga är till exempel avsaknaden av gallringsfunktion i dessa nya informationshanteringssystem. Det innebär att handlingar som ska förstöras, även sekretessbelagda sådana, inte kan förstöras. Slutligen kan det finnas en problematik i att det saknas ordentliga tjänstebeskrivningar över arkivariens ansvarsområden och vad som bör ingå i uppdraget. Om detta är för flytande och flexibelt kan arkivarien riskera att behöva täcka större ansvarsområden utan att få lön för det.

6.1.2 Vad är arkivariekompetens?

Något som framgick i resultatet av studien var hur arkivarierna betonade sina kompetenser. Med kompetenser menas här inte enbart de traditionella arkivariesysslor, såsom att ordna och förteckna arkiv eller att värdera material. Alla informanter beskrev sig själva som informationsexperter och informationshanterare. De betonade också de juridiska bitarna i yrket. Detta är kompetenser som omvärlden inte har kännedom om att arkivarier har. Vad studien visar är också att arkivarier tar ett stort ansvar i att utbilda medarbetare. Detta visar på en pedagogisk kompetens. Eftersom informationshantering och arkivfrågor är så pass stora områden kan det också innebära stora ansvarsområden för arkivarier, som baserat på sin kunskap, tar informerade beslut som innebär risker. Professionen representerar den högsta kunskapen inom ett begränsat område (Brante, 2014, s.340 – 341). Arkivarieprofessionens områden är alltså hantering, urval och bevarande av information, historisk och samtida. Detta är de områden där arkivarier har den högsta kunskapen. Så långt råder inga tvivel om att arkivarieyrket är en profession. Vad studien också kan visa på är att arkivarier har egenskaper som påminner om de hos en kvalificerad ledare.

Tidigare forskning har nämnt arkivariers kompetenser och jämfört dem med ledaregenskaper. Men vad är det då som gör arkivarieegenskaper till ledaregenskaper? Det har tidigare nämnts att arkivarier i hög grad beskriver sin yrkesroll själva och vid arbetssökandet ibland läser in arkivarieegenskaper i platsannonser där den anställande parten inte ens är medveten om att det är en arkivarie som eftersöks.

Eller också söker de en arkivarie men vet inte riktigt vid anställningstillfället vad arkivarien bör ägna sig åt. Således visar arkivarier att de har kompetensförtroende. Enligt forskningen är kompetensförtroende, *self-efficacy*, en egenskap som goda ledare uppvisat i studier (Yukl, 2009, s.63, Tryding, 2015). Arkivarier är mycket väl medvetna om sina expertområden, vilket framgår av deras beskrivningar av sina yrkesliv. De vet vad de ska ägna sig åt och vad de klarar av. Arkivarierna måste dessutom kunna stå på sig inför andra medarbetare. De måste kunna förklara gång på gång vad deras utbildning innebär och vad deras kompetenser ger dem för befogenheter. Att beskriva arkivarier som ledare är därmed inte helt taget ur luften. De visar på högt kompetensförtroende, alltså förmågan att klara av uppgifter baserat på mycket god kännedom om sina förutsättningar att göra det. Arkivarier är experter på att definiera sina egna uppdrag och vet mycket väl vad de själva är kapabla till. Detta kräver kompetensförtroende.

Andra färdigheter som enligt ledarskapsteori stämmer in på bra ledare är till exempel förmågor att ta initiativ till handling, vidta åtgärder för att lösa problem, söka information från olika källor och en vilja att ta ansvar oavsett vad konsekvenserna blir. Arkivarien kan i vissa fall vara väldigt ensam i sin roll i verksamheten. Därför är det avgörande att arkivarien har dessa förmågor. I vissa fall finns andra anställda med viss förståelse för arkivariens frågor, men det är inget som tas för givet i yrkeskåren. Vidare är det viktigt att ha chefen i ryggen vid beslutstagande och andra svåra uppgifter. Den källkritiska förmågan och kunskap om informationssökning som nämns i litteraturen är centrala delar av arkivariers utbildning.

En aspekt av arkivarieryrket som diskuterats är *appraisal*, alltså värdering av handlingar. Att kunna skilja mellan relevant och irrelevant information är en egenskap som Gary Yukl (2012) nämner. Detta kan liknas vid värderingsförmåga. Vid värdering handlar det om att urskilja handlingars betydelse och sätta dem i kontext. Det handlar också om att besluta vad som ska bevaras för framtiden, alltså bedöma relevans. Besluten får konsekvenser för samhället, urvalet påverkas för framtida forskning. Professionens legitimitet bygger bland annat på att arkivarier kan ta dessa beslut och att de är kvalificerade och väl underbyggda.

Yukl (2012) beskriver begreppsmässig färdighet som en kategori färdigheter för ledare. Värderingsförmåga är en av dessa färdigheter. I begreppsmässig färdighet ingår också att kunna analysera situationer och att kunna tillämpa begrepp och modeller för att tolka händelser. Det handlar också om att kunna upptäcka avvikelser från planer. Arkivarier har en rad styrdokument och modeller att förhålla sig till. Förutom de lagtexter som juridiskt styr arbetet handlar det till exempel om Riksarkivets föreskrifter, proveniensprincipen, modeller för hur E-arkiv ska levereras, verksamhetsbaserad arkivredovisning och teorier om handlingars livscykel. Dessa modeller och teorier har tillkommit för att styra och reglera arkivariers handlingsutrymme. Det är upp till arkivarier att ta ansvar för tillämpningen.

6.1.3 Definitioner inom professionen

Avsaknaden av en uppdelning mellan samtida och historiska handlingar i det svenska arkivbegreppet innebär att arkivarier i Sverige visar stor kunskap om handlingar genom hela deras livscykel. Två av fyra informanter har erfarenhet av registratorsarbete vilket innebär att ha det huvudsakliga ansvaret för diarieföring och nyligen upprättade och inkomna handlingar. Specialisering inom yrket sker vidare genom olika anställningar. Det råder stor rörlighet i branschen, vilket leder till att arkivarier har möjlighet att byta jobb flera gånger under sin karriär. De kan dessutom arbeta inom alla möjliga olika verksamheter. Informanterna såg detta i regel som positivt och som ett sätt att utvecklas. De såg också avsaknaden av uppdelning inom yrket som något positivt. Att ha möjlighet att arbeta med hela informationshanteringen såg de som givande för den egna kompetensen. Helhetsperspektivet på information kan bidra till att förbättra framtida arkivbestånd.

Informanterna svarade olika på frågan om det kan tänka sig att ha en annan titel än arkivarie. Ett exempel på en annan titel skulle då kunna vara informationsspecialist eller informationshanterare. Detta skulle kunna vara ett sätt att förenkla terminologin och göra det tydligare vad arkivarier faktiskt arbetar med. Resonemangen såg lite olika ut, men det finns argument för att behålla arkivarie som titel. Informationshanterare är också ett brett begrepp som inte är helt tydligt vad det innefattar. De som ville behålla arkivarie som titel menade att arkivarier istället borde ta sig an utmaningen att förklara för medarbetare och omgivning vad arkivarieprofessionen innebär. Arkivarier ska fortsätta förklara och kommunicera med omgivningen för att verkligen etablera sin status. Alla identifierade sig dock som arkivarier. En av informanterna som kunde tänka sig en annan titel nämnde att hen ändå presenterade sig som arkivarie inledningsvis och sedan att hen var informationsspecialist. Ett titelbyte skulle kunna bidra till ökad förvirring och skapa polarisering i yrkesgruppen eftersom alla inte är ense om att det vore bra med en ny titel. De flesta definierar sig som arkivarier och är trots allt bekväma med den titeln. Ibland annonseras det om tjänster som ”informationsspecialist” eller ”informationsstrateg”, där arbetsuppgifterna är arkivarieuppgifter. I den här studien har ingen arkivarie som formellt har en sådan titel intervjuats. Därför går det inte att svara på hur någon som identifierar sig annorlunda upplever yrkesrollen och vad den personen har för relation till språkbruket.

Att äga definitionerna inom arkivvetenskap är en viktig del i bygget av arkivarieprofessionen. Med definitioner menas både rent språkligt och de ramar som yrket har. Dessa måste dessutom vara kända av omgivningen. En utmaning för arkivarieryrket är att få andra att förstå vidden av det arbete som arkivarier utför i sin vardag. Arkivarier fattar beslut, är delaktiga vid upphandlingar, kommunicerar med anställda, har högt kompetensförtroende och har i hög grad medskapat sina yrkesroller. När arkivet glöms bort kan det få förödande konsekvenser. Enligt Brante (2014) bygger professioners rätt på att samhället litar på att den professionella strävar efter att utföra uppgifter med *diskretion* (s.341). Det betyder att samhället ger förtroende åt professioner baserat på att dess utövare har svåra uppdrag och är de som har högst kunskap inom sina områden. Abbott (1988) kallar detta för jurisdiktion och för att uppnå den till fullo krävs att allmänheten accepterar professionens egna definitioner.

6.1.4 Forskningskontext

Några av resultaten ligger i linje med den tidigare forskningens resultat. Rebecca Lihv (2018) skrev till exempel att arkivarier har ledaregenskaper, vilket även den här studien har visat på. Något som också framgick i Lihvs magisteruppsats var att arkivarier ofta värderar sin neutralitet högt och lyfter den i sina beskrivningar om sitt yrke. Neutralitetsidealet är dock ingenting som mina informanter har valt att lyfta. Lihvs studie är baserad på tidskriftsartiklar medan min studie bygger på intervjuer. I mina intervjuer lyfte arkivarierna snarare andra egenskaper hos sig själva. Att svaren skiljde sig från den bild Lihv målar upp kan delvis ha med materialet att göra.

Olof Sundin (2003) beskriver bibliotekarier som informationsexperter med en utbildande funktion jämt mot andra yrkeskategorier. Även arkivarier kan ses som informationsexperter och det är även så de beskriver sig själva. Ett av de resultat som redovisats i denna studie är att arkivarier ofta utbildar andra yrkespersoner i dessa frågor. Enligt Brante (2014) och Abbott (1988) är detta en premis som professioner har i sitt arbete, att av omgivningen förväntas ha den ledande kunskapen inom ett område. Sundin beskriver dock bibliotekarier som en semiprofession, alltså en profession i vardande. Bibliotekariers mål med att utbilda yrkesgrupper är enligt Sundin att skapa informationskompetenta användare. Detta kan också vara ett mål för arkivarier när de utbildar medarbetare.

Enligt Maria Kallberg (2012) skulle ett sätt för arkivarier att höja sin status vara att oftare bedriva tillsyn inom sitt område. Det är enligt mina resultat dock problematiskt att öka kraven på tillsyn. Risken med att arkivarien förknippas mycket med tillsyn är att medarbetare slutar lyssna. På en arbetsplats där arkivarien har rollen som arkivarie och registrator är tillsynsområdet dubbelt så stort som hos någon som enbart är arkivarie eller registrator. Som arkivarie gäller det att se till att Arkivlagen följs, som registrator gäller det att se till att diariet föringen sköts. Eftersom det inte är helt självklart vem som ska ha hand om dataskyddsombudsrollen är risken också att även det faller i arkivariens knä. Dessa ansvarsområden måste delegeras på ett sätt så att arkivarien inte ensam står för tillsyn på samtliga områden. Något som Kallberg dock sätter fingret på är problematiken med transfer, alltså överföring av kunskap. Ett problem inom akademiska utbildningar är hur den studerande ska kunna tillämpa sina kunskaper i praktiken i yrkeslivet. Brante (2014) nämner detta som en typisk förutsättning för professioner. Utbildningen bör sträva efter att underlätta transfer för de som tar examen.

Enligt Cox (1986) saknar arkivarier tillträde till sin yrkesstatus. Detta har framgått med tydlighet även i denna studie. En annan förutsättning som Cox (1986) och Burell (2018) tagit upp är avsaknaden av yrkescertifiering. I och med att arbetsgivare inte vet vad de ska leta efter när de söker efter arkivarier vilar ett stort ansvar på arbetsgivaren i att bedöma från fall till fall om en person lämpar sig för en tjänst. Avsaknaden av etablerad kunskap om arkivarieprofessionens kompetenser är alltså inte enbart ett problem för arkivarier själva utan även för arbetsgivare. I den här studien saknas arbetsgivarens perspektiv, varför fokus har legat på arkivarierna och deras uppfattning. Det är dock en slutsats som ligger i linje med det som framkommit här.

Cooks (2013) uppfattning om arkivarien som aktiv och medskapande är enligt Elizabeth Snowden (2008) allmänt vedertagen idag. Enligt Cooks teori är arkivarien inte längre ansedd som en neutral väktare. Enligt Lihvs (2018) studie ansåg sig många arkivarier fortfarande som neutrala och skattade det idealet högt. I mitt resultat framgår en beskrivning av arkivarier som pragmatiska informationsexperter. Det ligger något närmre till hands med Cooks tolkning, eftersom arkivarierna visade exempel på en väldigt aktiv inställning till sitt arbete. De är medvetna, metodiska och lösningsinriktade i frågor om informationshantering. Eftersom arkivarier i Sverige har kunskap om handlingar i alla dess skeden sker också värderingsarbete.

6.2 Diskussion

6.2.1 Lärande i utbildning och yrkesliv

Arkivarier ingår i en profession med många varierande, ansvarstunga uppgifter. Ofta har de en utmaning i sina yrkesliv i att försöka få gehör för arkiv- och informationsfrågor, respekteras för sina kompetenser och att definiera sina uppdrag. De som intervjuats i den här studien vittnade alla om dessa utmaningar. Utbildningarna inom arkivvetenskap kan vara en väg att gå för att bättre rusta arkivarier för dessa. Till exempel resonerade en informant om att det vore bra med en kurs i "arbetsplatskunskap". Kanske vore det lämpligt för arkivarier att läsa en renodlad pedagogikkurs, med inriktning mot vuxna, för att bättre axla den allmänt pedagogiska rollen på arbetsplatsen. Ett annat förslag är att arkivarier får läsa en kurs med personalvetenskaplig inriktning. Det är inte nödvändigtvis så att arkivarier upplever ett behov av att specialisera sig under utbildningen. Informanterna i den här studien lyfte istället de positiva aspekterna med att ha allmänna och breda kompetenser. Däremot skulle någon valbar kurs med inriktning mot pedagogik eller ledarskap kunna vara ett sätt att förbereda arkivarier för de ansvarsområden som ligger utanför det traditionellt arkivvetenskapliga. Mycket tyder på att arkivarier har egenskaper och kompetenser som liknar de hos ledare. Vad detta beror på är inte helt säkert. Antingen har arkivarien skaffat sig dessa egenskaper under yrkeslivet för att det varit nödvändigt, eller så är det en viss typ av person som deltagit i den här studien där dessa egenskaper förekommer naturligt. Hur som helst så kan det finnas kunskap att hämta i andra ämnen och teorier som bättre kan förklara exempelvis kompetensförtroende.

6.2.2 Arkiv- och informationsfrågor på agendan

Den stora utmaningen ligger dock i att sprida kunskap om arkiv- och informationsfrågor utanför branschen. Kunskapsnivån är låg hos allmänheten och även hos arkivariernas egna kollegor eller chefer. Det kan bero på flera saker. En anledning som lyfts är att det inte förekommer någon omfattande forskning inom arkivvetenskap i Sverige. Eftersom utbildningen är yrkesförberedande är det många som får jobb och sedan rör sig i branschen genom yrkeslivet. De goda möjligheterna till arbete och variation i yrkeslivet kan vara en anledning till att få stannat kvar inom akademien.

År 2017 utlystes en ny arkivutredning av staten, *Översyn av arkivområdet*, som ska vara klar i november år 2019. Syftet är att överse arkiv i Sverige och inventera behovet av olika satsningar inom arkiv, enskilda och offentliga. Det faktum att det pågår en

arkivutredning är ett tecken på att arkiv- och informationsfrågor kan få stort utrymme i den offentliga debatten. Några punkter som ges utrymme i arkivutredningen är bland andra behovet av ökad användarstatistik, tillämpning av dataskyddsförordningen och arkivens betydelse för samhället i stort. Arkiven står inför en rad utmaningar, där digitalisering är något som betonas i utredningen. Det är emellertid inte enbart tekniska frågor som ges utrymme. I utredningen finns en problemformulering som stödjer den problembeskrivning som ges i denna studie, nämligen att allmänheten saknar tillräcklig kunskap om, och tillgång till, arkiv och allmänna handlingar. De områden som utreds ska på olika sätt förenkla insynen och säkra bevarandet av allmänna handlingar och det kulturarv de utgör (Regeringen, 2017). Detta är den övergripande målsättningen som arkiven enligt utredningen föreslås arbeta mot.

I resultatavsnittet av denna uppsats, kapitel 5, nämndes några andra exempel på hur arkiv fått ökad uppmärksamhet i media under senare år och vad det kan bidra till. Det viktigaste är den ökade insikten om de risker som är förenade med att inte underhålla arkiv. Frågor om arkivariers arbetsmiljö och förhållanden är viktiga att uppmärksamma eftersom det är arkivarierna som främst slår vakt om arkivfrågor.

6.2.3 Studiens tillämpbarhet och fortsatt undersökning

I undersökningens syftesbeskrivning ingår att bidra till ökad kunskap om arkivariers kompetenser och vad de fyller för funktion i en större samhällskontext. Ökad kunskap och undervisning om arkivfunktioner kan ha stor betydelse. Det handlar om att värna om demokratin, skydda handlingsbeståndet som är en del av vårt kulturarv och att höja statusen för arkivarieyrket. Förhoppningen är att denna studie är ett bidrag till kunskapen kring arkivarierna och arkiv i Sverige.

En mer omfattande studie skulle kunna innefatta intervjuer inte enbart med arkivarierna utan även med arbetsgivare och andra arbetskamrater med funktioner som ligger nära arkivarierna. Ett kompletterande källmaterial hade också kunnat innefatta platsannonser för att få en tydligare bild av vad som eftersöks hos arkivarierna. Det är också av intresse att intervjua personer inom branschen som arbetar med andra titlar än arkivarie för att se hur det fungerar i praktiken.

***

I början av arbetet utgick jag från att arkivarierna har många olika kompetenser, men att få vet vilka de är. Arkivarieyrket liknades vid en hydra. Resultaten i den här studien stödjer min uppfattning om att arkivarierna kan väldigt mycket om väldigt många olika saker och att de bär ett stort ansvar på sina axlar. Arkivarierna som jag har intervjuat vet mycket väl vad deras kompetenser är – de har tämjt hydran. Nu kvarstår för omgivningen, cheferna, kollegorna och media att göra detsamma. God kännedom om arkivarierna och deras kompetenser bidrar inte bara till ökad status för arkivarierna utan till bättre arbetsmiljö, vilket på sikt kan säkra demokratins råvarulager.

7. Referenser

7.1 Litteratur

Abbott, Andrew Delano (1988). *The system of professions: an essay on the division of expert labor*. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Andersson, Bengt-Erik (2001). *Som man frågar får man svar: en introduktion i intervju- och enkätteknik*. [Ny utg.] Stockholm: Prisma

Arkivforum <http://www.arkivforum.se/6095-2/> - Läst 2019-03-05

Attraktiv och föredömlig: en studie om staten som arbetsgivare. (2013). Stockholm: Statskontoret

Tillgänglig på Internet: http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2013/Om-offentlig-sektor_19 Staten-arbetsgivare.pdf (Läst 2019 - 03- 01)

Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.

Brante, Thomas (2014). *Den professionella logiken: Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*. Stockholm: Liber AB.

Brante, Thomas (2009). *Vetenskap för profession*. Borås: Högskolan i Borås.

Burell, Mats & Sjögren, Carina (2018). *Information i verksamhet och arkiv: regler och standarder med digitalt perspektiv*. [Stockholm]: Föreningen för arkiv och informationsförvaltning.

Cook, Terry (2013). *Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms*. *Archival Science*, 95 - 120.

Cox, Richard (1986) *Professionalism and Archivists in the United States*. *The American Archivist*: Summer 1986, Vol. 49, No. 3, pp. 229-247.

Craven, Louise (red.) (2008). *What are archives?: cultural and theoretical perspectives : a reader*. Aldershot: Ashgate

Duchemin, Michel (1992) *The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe*. *The American Archivist*: Winter 1992, Vol. 55, No. 1, 14-25.

Gartners IT-glossary, <https://www.gartner.com/it-glossary/?s=digitization> , <https://www.gartner.com/it-glossary/digitalization/> (Läst 2019-04-02).

Göteborg Direkt, *Skandalarkiv kan vinna pris som Sveriges bästa*, 2019-02-26 https://www.goteborgdirekt.se/nyheter/skandalarkivet-kan-vinna-pris-som-sveriges-basta/repsbu!79iHF9W3jGtJNrpmPc8VOg/?fbclid=IwAR26lL2z_4iF2vVoOuVKY5qPjhSN-e8N3pTzmZ8TaKXxoDvDyzEVil0Vx_I
(Läst 2019-03-05).

Ingelstam, Lars. (2004) *Kampen om kunskapen*, Stockholm: Lärarförbundets Förlag.

Jörwall, Lars (red.) (2012). *Det globala minnet: Nedslag i den internationella arkivhistorien*. Stockholm: Riksarkivet.

Kallberg, Maria (2012) *Archivists: a profession in transition?* Professions & professionalism. Vol. 2, No.1

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Lechuga, Vicente M. (2012) *Exploring culture from a distance: the utility of telephone interviews in qualitative research*, International Journal of Qualitative Studies in Education, 25:3, 251-268, DOI: [10.1080/09518398.2010.529853](https://doi.org/10.1080/09518398.2010.529853)

Lihv, Rebecca (2018). *Arkivarien som väktare eller facilitator: En samtidshistorisk undersökning av svenska arkivariers professionella identitet* (Dissertation). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-34075>

Nationalencyklopedin, hydra. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/hydra> (hämtad 2019-02-06).

Regeringen, *Kommittédirektiv: Översyn av arkivområdet*, 2017-10-26. Hämtad från <http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2018/03/Kommitt%C3%A9direktiv-%C3%96versyn-av-arkivomr%C3%A5det-f%C3%B6r-delning.docx.pdf>, 2019-03-21.

Riksarkivets författningssamling, *Riksarkivets föreskrifter*, 2008:4. Stockholm: Riksarkivet.

Schreier, M. (2014). *Qualitative Content Analysis*. In U. Flick (Ed.) *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. 55 City Road: SAGE Publications.

SFS 1990:782. *Arkivlagen*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Shepherd, E. (2010). *Archival Science* i Bates, Marcia J. & Maack, Mary Niles (red.) (2010). *Encyclopedia of library and information sciences*. 3. ed. Boca Raton, FL: CRC Press. 179 – 191.

Snowden, E. (2008). *Our archives, our selves: Documentation strategy and the re-appraisal of professional identity*. The American Archivist: Spring/Summer 2008, vol.71, s.190-202.

Sundin, Olof (2003). *Informationssökning i övergången från utbildnings- till yrkespraktik*. Borås: Högskolan i Borås.

Sundqvist, Annelie (2005). *Arkiv- och informationsvetenskap: Formeringen av en disciplin*.

Tryding, Per (2015). *Lärande för ledarskap: eller hur kommer kompetensen in i chefen och ut i organisationen*. 1. uppl. Stockholm: Dialogos

Ulfsparre, Anna Christina (red.) (1995). *Arkivvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Yukl, Gary (2012). *Leadership in organizations*. Harlow: Prentice Hall.

7.2 Empiriskt material

Intervjuer med arkivarier anställda inom olika verksamheter:

Intervju med informant A (19/12 2018).

Intervju med informant B (9/1 2019).

Intervju med informant C (11/1 2019).

Intervju med informant D (24/1 2019).

Bilaga 1 - Frågelista

1. Var arbetar du och vad är ditt uppdrag?
2. Om annan verksamhet än arkiv, är du den första arkivarien i din verksamhet?
3. Finns det en tjänstebeskrivning upprättad för ditt arbete? Vad står det i den?
4. Minns du vad det var för kvalifikationer för tjänsten du sökte utöver arkivarieutbildning?
5. Upplever du att andra i din verksamhet har god kännedom om vad ditt yrke innebär?
6. Upplever du att samhället i stort har god kännedom om vad ditt yrke innebär?
7. Har du arbetat i någon annan verksamhet, i så fall, upplever du någon skillnad i förhållningssätt i dessa frågor?
8. Upplever du att din yrkestitel är tydlig? På vilket sätt är den/är den inte det?
9. Skulle du kunna tänka dig en annan yrkestitel?
10. Är du intresserad av att utbilda andra i samhället i arkivfrågor?